

LA CRÍTICA DE LA RESTAURACIÓ I ELS JOCS FLORALS DE BARCELONA¹

ROSA CABRÉ

Universitat de Barcelona

En la Barcelona del darrer terç del segle XIX la festa del certamen dels Jocs Florals era prou important per reunir el bo i millor de la intel·lectualitat catalana i el floret dels sectors capdavanters de la societat autòctona. Els Jocs Florals de la capital catalana eren, a més d'una festa de les lletres catalanes i un record de les antigues glòries de la nació, una afirmació de Barcelona com a capital de Catalunya, i per aquest cantó una manifestació de la convicció que aquestes classes dirigents podrien ser capaces de portar el país cap a la prosperitat i el progrés. Els seus instigadors volien per a Catalunya el que potser era una utopia, un somni, com apunta Joan Sardà el 1888 en el pròleg a *Poesies catalanes* d'Adolf Blanch. Un somni que, sense cap dubte, era també el d'ell i de molts dels seus companys que hi participaven enduts pel sentiment de pàtria,² que es concretava en «una Catalunya soberana, prepotent, colós de la indústria, empori del comerç, duent ses quatre barres per tots los mars i continents, regida per sa Generalitat, dictant-se lleis en Corts pròpies, baix l'hegemonia patriarcal d'una Barcelona com la somnià Mossèn Verdaguer en sa famosa oda».³ Volien una Barcelona rica com Gènova, culta com Florència, poderosa com Roma, com la Bèlgica del Mediterrani o la Suïssa del Migdia. I és en el sentit d'aquestes aspiracions, inherents al patriotis-

1. Aquest treball s'ha realitzat en el marc del projecte FFI2008-01548/FILO, «La literatura catalana en el ochocientos: Liberalismo, *Renaixença(es)*, Modernidad», del Ministeri de Ciència i Innovació.

2. «[D]els tres mots del lema Pàtria, Fides, Amor —parlant de poetes Catalans sempre s'ha de retreure— lo mot Pàtria, l'esperit de Pàtria, és lo que alena i vivifica més que cap altre la inspiració del poeta» (J. SARDÀ, «Adolf Blanch», dins *id.*, *Obres escullides. Serie catalana*, Barcelona, 1914, p. 74).

3. *Ibid.*, p. 79.

me, que els Jocs es percebien com a caixa de ressonància d'una determinada idea de progrés. Tot això era al marge de les composicions que s'hi premiaven, importants per a les lletres, però excusa decorativa per als interessos de la burgesia i dels polítics, que no dubtaren a donar-hi suport per a servir-se'n.

Els escriptors de la generació de la Restauració van ser fills, directes o indirectes, de la cultura i l'ambient que generaren els Jocs Florals,⁴ i els seus companys crítics també. Tots ells formaven part d'una generació que havia rebut, com diu Joan Sardà, «lo baptisme de foc dels Jocs Florals»⁵ i tenien un esplèndid record de l'impacte de la festa. Hi van entrar en contacte, majoritàriament, durant la dècada dels setanta, encara que podria ser que haguessin assistit anteriorment a la celebració d'aquest certamen anual. L'objectiu del meu estudi és precisar la posició de la crítica de la restauració sobre els Jocs Florals de Barcelona: Sardà, Yxart, Perés, Roca i Roca, Almirall, Felip B. Navarro, etc. Navarro, que només es va acostar als Jocs per fer la crítica dels volums de 1879 i 1880 per a *La Renaixensa*,⁶ confessa en el comentari dels primers que, mai no ha presenciat «los Jocs de Barcelona malauradament» i «feliçment los de Madrid tampoc!», però que els «Jocs Florals han sigut sempre per a mi una de les més poètiques il·lusions de ma joventut literària» per la fascinació que, més enllà del romanticisme dels anys de joventut, exercia sobre d'ell la tradició dels trobadors «amb tota l'esplendidesa que ens relata n'Enrich de Villena, l'alta importància que les lletres tingueren en aquell temps». Joan Sardà (1851-1898) i Josep Roca i Roca (1848-1924) van ser els primers de la seva generació a ocupar-se d'escriure sobre el Jocs. Josep Yxart (1852-1895) s'hi va afegir més endavant; però els Jocs marcaran la inserció prestigiosa dels seus noms en les lletres catalanes. I Ramon D. Perés (1863-1956), el més jove, durant el seu discurs de recepció a l'Acadèmia

4. Sardà ho diu d'Oller, de Picó i Campamar i ho podria dir de molts altres escriptors de la seva generació, ja que referint-se al primer, diu: «N'Oller, com tots los escriptors catalans, és fill del Jocs Florals».

5. J. SARDÀ, «Adolf Blanch», dins *id.*, *Obres escullides. Serie catalana*, Barcelona, 1914, p. 79.

6. F. B. NAVARRO, «Lo llibre dels Jochs Florals, *La Renaixensa*, any II, tom II, núm. 10 (30-XI-1879), ps. 470, 471.

de Bonaes Lletres de Barcelona (1915) dedicat a Verdaguer, recordava que quan «era poco más que un niño» havia vist el poeta «triunfando magníficamente en aquellos Juegos Florales de 1877».

També per a Valentí Almirall els Jocs eren una referència obligada, fins i tot quan de ben jove s'hi va manifestar contrari, seguint la tendència progressista i liberal dels primers romàntics, continuada per alguns dels autors més significatius en aquest aspecte de l'antologia que el 1859 va donar a la impremta Víctor Balaguer. Una reticència que comença amb la sàtira i que passant per l'oposició arriba a una certa inserció per tal d'intentar modificar la tendència conservadora i historicista. Però de Valentí Almirall i els Jocs Florals n'ha parlat amb tota propietat el professor Xavier Vall⁷ i a ell em referiré atès que, des de l'òptica d'Almirall, construeix molt bé algunes de les tensions que conflueixen en l'evolució dels Jocs i, és clar, de retruc, sobre les posicions dels crítics que he estudiat. A més, en moments d'acostament, Almirall es va relacionar amb alguns sectors liberals més moderats que havien participat activament en els Jocs, des de la seva concepció del catalanisme, com també havien de participar en sessions i en accions del Congrés Catalanista⁸ o del Centre Català, encara que més endavant les divergències promogudes per posicionaments polítics els poguessin tornar a separar.

L'altre crític barceloní actiu des de les pàgines del *Diario de Barcelona*, Francesc Miquel i Badia, també va tenir una bona relació amb la institució floral, ja que el 1868 en va ser secretari sota la presidència de Víctor Balaguer i des de l'any anterior s'ocupava de la crítica dels volums anuals a les pàgines de l'esmentat *Diario de Barcelona*,⁹ pri-

7. Xavier VALL, «Valentí Almirall i els Jocs Florals», *Els Marges*, 40, Barcelona, 1989, ps. 63-86.

8. Vegeu Josep M. FIGUERES, *El Primer Congrés Catalanista i Valentí Almirall. Materials per a l'estudi dels orígens del catalanisme*, Barcelona: Generalitat de Catalunya, 2004; Jordi GALOFRÉ, *El primer Congrés Catalanista (1880)*, Barcelona: Dalmau, 1979.

9. Per a una possible relació dels articles de Miquel i Badia, vegeu el llistat que en donen Enric CASSANY i Antònia TAYADELLA al final del seu llibre *Francesc Miquel i Badia, crític literari al Diario de Barcelona (1866-1899)*, Barcelona: Curial edicions catalanes i Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2001, ps. 185-219.

mer, i després de l'obra d'escriptors vinculats als Jocs. Com que la posició de Miquel i Badia respecte a la institució ha estat resumida amb tota cura pels professors Cassany i Tayadella a partir de la lectura atenta de tota l'obra periodística d'aquest crític, i com que Miquel i Badia sintonitza perfectament amb la tradició conservadora i per tant no té res a veure amb els posicionaments innovadors de la resta de la crítica literària significativa de la restauració, vull aclarir que no m'hi referiré i, si ho he de fer, serà a través de les afirmacions que donen els dos estudiosos esmentats.

Atès que aquests escriptors van exercir la crítica en l'horitzó de la crisi del romanticisme i de la recepció del realisme i el naturalisme, en els mateixos anys que descobrien els Jocs Florals, la pregunta que cal fer-nos és com van compaginar, si és que ho van fer, el respecte per la tradició literària i catalanista i les exigències estètiques de la modernitat.

Josep Roca i Roca es va presentar als Jocs Florals de 1868, presidits per Víctor Balaguer,¹⁰ i va guanyar-hi el primer accésit a l'englantina amb el poema «Lo Rei del vent», dedicat a Francesc P. Briz. Per aquest motiu devia ser nomenat mantenidor vocal en el consistori dels Jocs de 1869, presidits per Adolf Blanch,¹¹ en la festa dels quals, va ser l'encarregat de llegir el poema «Amor», de Francesc P. Briz. Briz va presidir els Jocs de l'any següent, el 1875, dels quals Roca va ser nomenat secretari i, l'any següent, va ser de nou mantenidor vocal.

La seva *Memòria* de secretari dels Jocs de 1875 denota, per una banda, veneració per la institució dels Jocs Florals, que defineix com «una vivent manifestació, cada any renovellada, del venerable esperit de nostre poble»,¹² i, per l'altra, una visible intenció de relacionar-los amb la Catalunya del progrés i de la intel·ligència que mira cap al futur. Roca parla des del seu «avui que noves idees porten als pobles nous medis de grandesa, avui que el traqueteig del teler és l'atrafegada remor

10. Aquell any hi van assistir José Zorrilla, Ventura Ruiz Aguilera i Gaspar Núñez de Arce en representació de Castella, com explicita Balaguer en el discurs presidencial dels Jocs de 1868, p. 40.

11. Juntament amb Jacint Verdager, Josep M. Arnau, Joaquim Riera i Bertran, Pere Rosselló, Eusebi Anglora i Josep Palau com a secretari.

12. J. ROCA Y ROCA, «Memoria del secretari», dins *Jochs Florals de Barcelona 1875*, Barcelona: La Renaxensa, 1875, p. 31.

de l'activitat humana i la llum de la intel·ligència, l'antorxa de la glòria, lo poble català pensa i treballa, i perquè treballa i pensa, canta».¹³ També en les quatre-centes seixanta-sis obres presentades —no totes composicions mestres— Roca hi observa, més enllà del fet que realitzen i justifiquen els propòsits dels restauradors dels Jocs, una «tendència progressiva» que es manifesta en la presència de «noves formes amb què revestir la bellesa de les concepcions» literàries no sols enduts per l'«afany de fugir de l'amanerament», sinó també per la «tendència a la unificació de nostre llenguatge» i la voluntat de presentar «varietat d'assumptos i de gèneros». Per tot plegat, afirma que «los Jocs Florals prosperen».¹⁴ Roca no es pronuncia sobre quines formes d'innovació poètica prefereix, però es fa venir a tomb l'elogi del «gran Mistral», pel fet «que els mestres de la poesia grega, han sigut sos mestres».¹⁵

Roca i Roca també va compartir amb Joan Sardà la crítica dels Jocs a les pàgines de *La Renaixensa*. Dins l'apartat «Bibliografia» va comentar successivament els de 1871,¹⁶ 1872,¹⁷ 1873,¹⁸ 1874.¹⁹ Cal recordar que, com a secretari de redacció de *Lo Gay Saber*, Roca i Roca ja havia manifestat «la necessitat d'evolució dels gèneres literaris, especialment del teatre».²⁰ En referir-se al volum de 1871, comença per distingir entre els crítics benèvols i els que fan comentaris durs, per afirmar que la parcialitat del crític i el decantament a la lloança poden ser nefastos per al desenvolupament d'una tradició literària que ja està afermada com la dels Jocs Florals. Els Jocs han donat molts fruits de qualitat a la literatura catalana i estan ben arrelats, però el seu esdeve-

13. *Ibid.*

14. *Ibid.*, p. 33.

15. *Ibid.*

16. J. ROCA Y ROCA, «Bibliografía. Jochs Florals de Barcelona de 1871», *La Renaixensa*, II (1872), ps. 102-104, 121-123, 134-135, 147-148, 161-163.

17. J. ROCA Y ROCA, «Bibliografía. Jochs Florals de Barcelona de 1872», *La Renaixensa*, II (1872), ps. 253-255, 268-270.

18. J. ROCA Y ROCA, «Bibliografía. Jochs Florals de Barcelona de 1873», *La Renaixensa*, IV (1874), ps. 177-178, 190-192, 202-203, 215-217.

19. J. ROCA Y ROCA, «Bibliografías. Jochs Florals de la llengua catalana. 1874», *La Renaixensa*, A. V, I (1875), ps. 180-187, 222-228, 329-333.

20. Vegeu Carola DURAN, *Índexs de «La Renaixensa» (Barcelona, 1871-1880)*, Barcino, 1998, p. 27.

nidor dependrà del fet que s'hi presentin composicions de qualitat. En aquest sentit, pensa que molt s'ha d'esperar, encara, de la «generació de joves que, enlluernats sos ulls davant de lo atractívol del conreu de la nostra llengua, se llancen a portar en ses adorables ares la primerenca ofrena de llurs inspiracions». D'aquí, la seva convicció que la institució pot donar molt de si a mesura que els joves poetes dominin la creació poètica. És per això que demana als crítics de consciència que els donin consell, que els serveixin de guia, de coneixement i de llum en el seu camí, ja que si es trobessin perduts «lo estrany fóra que a palpentes eixissen de les tenebres, i lo natural que, o bé s'estrellassen o bé eixuts de magí a còpia d'estèrils provatures i tanteigs, vegessin perdre's lo prehuat tresor d'un nom illustre al servei d'una causa lloable i patriòtica».²¹ Aquesta és una manera de cridar l'atenció a mantenidors i a poetes per tal de no abaixar la guàrdia de la qualitat, sobretot als primers, l'actuació dels quals havia estat qüestionada perquè havien guardonat amb la flor natural un poema com «La cançó del Mestre Jan»,²² un dels millors poemes de F. P. Briz, però que no s'adeia gaire al tipus de composició que optava a aquest premi. I, sobretot, es pregunta com un mateix consistori pot premiar el poema esmentat i el que va tenir el primer accèssit.

En el comentari del volum de 1872, Roca detecta la poca qualitat dels poemes premiats, «pocs com lo d'enguany», «tan pobres» i amb una tan «trista impressió»; tots, del gènere narratiu,²³ cosa que pot ser conseqüència d'una certa ineptitud del consistori, que aquell any presidia el doctor Letamendi,²⁴ encara que és poc probable, ja que els

21. J. ROCA Y ROCA, «Bibliografía. Jochs Florals de Barcelona de 1871», *La Renaixensa*, II, 9, (1-VI-1872), 103.

22. Roca i Roca va llegir aquest poema de Briz en la «Vetllada literària» que, presidida per Milà i en obsequi dels poetes premiats aquell any en els Jocs Florals, es va celebrar en el Saló de graus de la Universitat literària de Barcelona, segons notícia de *La Renaixensa* II, 9, (1-VI-1872), p. 108.

23. «¿Com s'explica, polzant-se com se polzen totes les cordes de la lira poètica, que tan solsament les composicions narratives fossin les distingides?» (J. ROCA Y ROCA, «Bibliografía. Jochs Florals de Barcelona de 1872», *La Renaixensa*, II, 1872).

24. Roca qualifica el seu discurs presidencial de notabilíssim. Vegeu J. ROCA Y ROCA, «Bibliografía. Jochs Florals de Barcelona de 1872», *La Renaixensa*, II (1872), p. 254.

mantenidors es nomenaven entre la gent més capaç de valorar les obres. Pel que fa als poetes, és cert que alguns dels que ja havien obtingut el títol de Mestre en Gai Saber havien deixat de presentar poemes als Jocs. A banda, la realitat és que, de premiar les obres segons els temes de Fe, Pàtria i Amor, i del fet que la majoria de poetes fossin mediocres i empressin la forma més fàcil del romanç en octosíl·labs apariats amb rima assonant, se'n deriva una acumulació de poemes de caràcter narratiu que dóna una imatge pobra de la poesia catalana. Roca i Roca és un dels primers crítics que s'adona del clar decantament de la poesia floralasca cap a solucions poètiques fàcils i, de retruc, convencionals, sia per l'abús de poemes narratius en vers o per buscar en la poesia popular uns models massa senzills:

I a força de repeticions rebuscades, era fàcil ostentar llargues tirades de versos en pocs versos que sense dir res, ni expressar res, lo gravan l'objecte de fer música, ja que no de fixar imatges ni de retruc, pensaments.²⁵

El baix nivell de les obres premiades porta el crític a pensar que els poetes poden esforçar-se molt més del que ho ha fet aquell any. Apunta com una de les solucions que els mantenidors es desprenguin d'exclusivismes i de partits presos a fi d'«aimar lo bo on se vulla que es trobi i dur al temple de nostre ideal joies de tots istils i flors de tota mena».²⁶ Tot plegat ja el portava, en la reflexió inicial, a apuntar «la necessitat que creiem tenen de rebre una reforma que a nostre entendre molt podria encara millorar sos bons efectes»,²⁷ però ho deixa per més endavant. El projecte s'acompleix en l'article «Los Jocs Florals ¿Mereixen reformarse?»,²⁸ després de reconèixer el molt que «ha

25. *Ibid.*, ps. 29, 30. També Sardà, el 1877 parlant del «Romancer català» en *La Renaixensa*, a. VII, t. I, 20 (1877), p. 458, es referia a la «predilecció dels poetes catalans pel gènere històric i per la forma mètrica del romans degut al moviment de reconstrucció històrica que ha anat inviscerat de desde'l principi en lo de la restauració literaria».

26. J. ROCA Y ROCA, «Jochs Florals de 1872», *La Renaixensa*, II, 20 (15-VI-1872), p. 254.

27. J. ROCA Y ROCA, «Jochs Florals de 1872», *La Renaixensa*, 13 (1-VIII-1872), p. 163.

28. J. ROCA Y ROCA, «Los Jochs Florals ¿Mereixen reformarse?», *La Renaixensa*, II, 22 (15-XII-1872), ps. 281, 282.

d'agrair-los l'idea provincialista de l'industrial poble català, que davant per davant de la fàbrica, hi veu lo temple d'una literatura pròpia, genuïna, no emmatllada a ningú i tal volta a punt d'ésser ben encaminada, pera atènyer un digne terme».²⁹ Pensa que els Jocs van néixer en el moment adequat i que el seu lema, com a repertori de temes sobre el qual establir els premis, també va ser ben triat. Però això no vol dir que la idea que tants bons resultat ha donat sigui en ella mateixa perfecta i vàlida encara, o que no pugui millorar-se. Roca pensa que se li pot aplicar l'esperit reformista. Primer, perquè els Jocs han demostrat tenir una solidesa suficient, capaç de resistir qualsevol canvi. I, segon, perquè en un moment en què ja s'ha demostrat que «el nostre poble té elements de sobres per a alçar lo monument de sa literatura [...] mirall de son caràcter i expressió de ses necessitats, creiem nosaltres que el camp en què deu conrear-se tanta llavor és massa estret, ha d'eixamplarse per a permetre tota la diversitat de treballs que a aquest objecte es fan necessaris».³⁰

Roca pensa que si es mantenen els premis en relació als tres temes de Fe, Pàtria i Amor s'esdevenen dues situacions nefastes. D'un costat, es lliga la imaginació del poeta als temes proposats i en el cas que, tot i així, s'hagin produït composicions inspirades, han quedat superadades a «la múltiple competència de poesies de tota mena», però la major part de les vegades sols s'han presentat «imitacions plenes de reminiscències i de llocs comuns, faltes d'expontaneïtat i de frescor, endebles reflectiments de millors obres, de què estan plens los volums dels Jocs Florals, i que an algú tal volta hagen fet dir que nostre jove literatura ha arribat ja a sa decadència, havent tingut la vida d'un foc de falles».³¹ De l'altre costat, el crític pensa que, més enllà de la tirania de la retòrica establerta, un altre inconvenient deriva del «desnivellament que resulta en lo nombre de les composicions que opten als tres premis. Desnivell que comporta que dues terceras parts dels poemes opten a la flor natural i una tercera part se la reparteixen els altres dos premis.» El resultat és que hi ha «sols un premi per a moltes i molts

29. *Ibid.*, p. 281.

30. *Ibid.*

31. *Ibid.*

premis per a poques, algunes de les primeres queden desateses, i algunes de les segones, a voltes premiades sense ésser cosa que en sien del tot dignes sobre tot si el Consistori de Mantenedors creu que no s'ha de deixar buits en lo volum»; d'acord amb el que estableix el cartell: es «donarà el premi á la millor composició que's presenti a concurs».³² Per tot plegat, es pregunta quin és el camí que s'ha de seguir per no topar amb aquests inconvenients, i la resposta que li sembla més fàcil d'aplicar és de premiar les composicions segons els gèneres en lloc de fer-ho a partir dels temes:

Classifiquen-se per gèneros, no per assumptos. Dóne's un premi a la millor oda, un altre al millor romanç, un altre a la millor llegenda, a la millor sàtira, a la millor composició didáctica, [...] dongue's a l'inspiració espai ample, pur i serè: faça's que hi haja abundança de premis, per obtindre abundança de composicions: deslligue's la pensa del poeta no fixant-li assumpto a fi de que puga crear lliurement i hauran eixit los Jocs Florals de l'estret círculo viciós en què avui se troben.³³

En cas contrari, Roca opina que els Jocs que «tant de bé estan cridats a produir» podrien acabar en un complet defalliment.

Aquest article de Roca i Roca va donar peu a un article de F. de Lamarck, «De la naturalesa dels Jocs Florals»,³⁴ del tot d'acord amb les propostes de Roca, com ja ha explicat Carola Duran en el seu estudi sobre la revista.³⁵

El 1874 Roca també va escriure la crítica³⁶ del volum dels Jocs Florals per a *La Renaixensa*, coincidint amb el fet que aquell any Joan Sardà en va ser secretari i en qualitat de tal ja havia fet la memòria del certamen. En la crítica parla de la festa dels Jocs com la «Festa major

32. *Ibid.*, p. 282.

33. *Ibid.*

34. F. DE LAMARCK, «De la naturalesa dels Jochs Florals», *La Renaixensa*, III, (1873), p. 2-4.

35. Vegeu Carola DURAN, *Índex de «La Renaixensa» (Barcelona, 1871-1880)*, Barcelona: Barcino, 1998, p. 29.

36. Josep ROCA Y ROCA, «Bibliografía. Los Jochs Florals de la Lengua Catalana, any 1874», *La Renaixensa*, (15 i 31-XII-1875 i 15-I-1874).

de la terra catalana», assenyala la presència del que creu que serà un «verdader poeta», referint-se a Costa i Llobera i al seu poema «La primera llàgrima». Una aposta que contrasta amb el poc interès amb què rep «Sant Francesc s'hi moria», de Verdaguer, i d'altres composicions signades per Matheu, Ubach i Vinyeta i Picó i Campamar.

Aquell, segons Roca i Roca comenta a *La Renaixensa* del 15 de desembre, va ser l'«any de les innovacions [...] del present, innovacions que el consistori no ens explica satisfactòriament i que per lo mateix augmenten nostra sorpresa». Unes innovacions que, al seu entendre, no poden resoldre cap dels problemes de fons que ha detectat, ja que són merament formals i del tot absurdes. Tanmateix Roca continua amb l'enumeració detallada dels canvis:

Ja havem vist la flor natural donada a una llegenda històrica;³⁷ hem vist los accésits substituïts per segons i tercers premis o sien per poncelles obertes i poncelles closes: en la llista d'adjunts abans ne véiem de dues menes només: honoraris i numeraris; avui a més d'aquests, n'hi ha de protectors, supernumeraris i forans: total cinc espècies: avant los Jocs Florals eren de Barcelona; ara són de la llengua catalana: algunes innovacions d'aquestes se deuen, és veritat, a una reforma de reglament, que s'improvisè, i que encara no és coneguda pel gran nombre d'adjunts

37. Aquell any el president va ser Albert Quintana, que va fer un discurs en vers poc afortunat, segons el crític, i, de secretari, en va fer Joan Sardà. Es va concedir la «flor natural» al romanç històric de Francesc Ubach i Vinyeta *Lo combat de Cadaqués*, ja que aquest era el tercer dels premis ordinaris que li faltaven a l'esmentat poeta per aconseguir el títol de «mestre en gai saber». Francesc Matheu va obtenir el segon premi amb el recull de vint-i-dues composicions dedicades *A una morta*. L'englantina va ser per a Ramon Picó i Campamar per «Visca Aragó» i Verdaguer es va endur la viola per «Sant Francesc s'hi moria», encara que a criteri de Roca el premi per a aquesta darrera composició «marca un retrocés lamentable» i «es fins á cert punt un pas que desvíal bon gust de nostra literatura» per «pobra, desalinyada, servil imitadora de la forma popular: sa rima dificultosa y alcansada molt sovint en detriment de la gramàtica, y á forsa de pesades repeticions, y lo més sensible es que això apareix fet expressament á ambi de donarli major apariència de caràcter.» *La Renaixensa*, a. V, t. 1 (15-xii-1874), p. 222 i 227. Enfront d'aquest poema de Verdaguer, Roca es decanta a valorar la composició premiada en segon lloc: «La primera llàgrima», de Miquel Costa i Llobera, «que no desdenyaria cap verdader poeta», *La Renaixensa*, a. V, t. 1, núm. 6 (31-xii-1874), p. 31.

[...] que no assistia a la reunió en què aquella fou aprovada; però no obsta això perquè els Jocs Florals se fassa en la forma i manera que estimen convenient algunes persones que tenen igual facilitat per a fer reglaments nous, sense cap mena de formalitat, com per a separar-se d'ells al primer antuvi.³⁸

I, encara, Roca dubta de les atribucions que s'ha pres el consistori per publicar «les mencions honorífiques que bé l'hi aparequessen»,³⁹ que veu com una informalitat més que s'afegeix a les anteriors.

Tot i aquestes discrepàncies, el 1875 Roca va ser secretari del Consistori que va presidir Francesc P. Briz. La seva memòria, una apologia brillant de la terra, de la literatura i dels Jocs Florals, segons paraules de Sardà, va ser «molt aplaudida». Roca invocava la necessitat d'admirar i d'estudiar les «obres dels genis que han honrat a totes les literatures» per tal d'aprendre a fer-nos la pregunta d'«ahont escrivim i per qui escrivim». Només així es pot ser fidel a la tradició autòctona i aconseguir una certa originalitat posant atenció a la variada naturalesa que ens envolta, els costums de la família catalana, les aspiracions del nostre poble feiner i els exemples gloriosos de la nostra història.

Roca i Roca (1848-1924), que de jove va militar al partit republicà federal, era més proper a Almirall, que identificava el floralisme amb «els sectors conservadors moderats»⁴⁰ i els acusava de monopolitzar el certamen: potser per això és un dels primers crítics a fer un toc d'alerta sobre la possible crisi dels Jocs.

Felip B. Navarro,⁴¹ un valencià que va residir un temps a Barcelona, on va fer-se amic d'alguns escriptors catalans, apostava pel progrés, el realisme i el naturalisme, i tot i que valorava els Jocs i la seva

38. Josep ROCA Y ROCA, «Bibliografías. Jochs Florals de la llengua catalana. 1874», *La Renaixensa*, a. IV (15-XII-1874), p. 186.

39. ROCA Y ROCA, «Bibliografías. Jochs Florals de la llengua catalana. 1874», *La Renaixensa*, a. V, I, (1875), p. 186.

40. Xavier VALL I SOLAZ, «Valentí Almirall i els Jocs Florals», *op. cit.*, p. 67.

41. Vegeu Antònia TAYADELLA, «Quinze cartes de Felip B. Navarro a Narcís Oller. A propòsit dels inicis del naturalisme a Catalunya», dins *Homenatge a Antoni Comas. Miscel·lània in memoriam*, Barcelona: Facultat de Filologia; Universitat de Barcelona, 1985, ps. 479-536.

aportació, no va tenir cap problema a l'hora de dir exactament el que pensava de les obres premiades. Així, el 1879, en la seva crítica al volum dels Jocs, considera que els poetes que ja han obtingut el títol de Mestre en Gai Saber no s'haurien de presentar més a concurs a fi de deixar pas a les joves promocions, i aquesta seria una bona manera de trencar els cercle tancat entre mantenidors adjunts i premiats. Però, per damunt de tot, es dol que s'hagi donat la flor natural al poema «La gallinaire», de Frederic Soler, que té tan poca entitat literària:

Si l'art del poeta se redueix a versificar la prosa en rimes més o menys harmòniques sens trobar pensaments d'aqueixos que en lo llenguatge pla i corrent resulten afectats, inflats e impropis, però que en la poètica són l'encís del sentiment i de la raó tot ensems; si la importància del premi no s'ajusta a la del tema de la composició en iguals condicions de mèrit, allavors bé es podria dir que la institució dels Jocs Florals no era ja aquella de qui l'eminent poeta en Enric de Villena ensalçava la severitat, la justícia i l'esmero en senyalar i apuntar los vicis de les obres dels trobadors.⁴²

En canvi, Navarro dóna tot el seu suport a la innovació per tal de mantenir la qualitat literària, sobretot sosté que cal «oferir premis a altres obres que les purament poètiques», pel fet que «les exigències de l'època moderna demanen a totes les especulacions humanes un positivisme pràctic de què la societat puga treure una utilitat qualsevol».⁴³ Una iniciativa que ja s'ha obert camí dins els Jocs, en part a causa de la contribució d'entitats modernes com l'Ateneu Barcelonès o La Jove Catalunya. En aquest sentit, elogia, per la seva qualitat, els treballs històrics de Salvador Sanpere i Miquel (*Barcelona, su pasado, presente y porvenir*)⁴⁴ i de Josep Yxart (*Teatro Català*),⁴⁵ així com la narració *Sor Sanxa*, de Narcís Oller. I és

42. F. B. NAVARRO, «Lo llibre dels Jochs Florals de Barcelona, en l'any XXI de llur restauració», *La Renaixensa*, a. II, t. II, 10 (30-XI-1879), p. 478.

43. *Ibid.*, p. 508.

44. «Lo procés de la crítica moderna, l'avansament de totes les ciències, lo desenrotllament del lliure exàmen en va constrenyit, ha tornat á treure la ciencia de la historia cap als temps antics, tot ensems imposant-l la crítica filosófica» F. B. NAVARRO, «Lo llibre dels Jochs Florals», *La Renaixensa* (15-XII-1879), p. 508.

45. *Ibid.*, ps. 509-511.

que per a aquest crític, que va ser un dels capdavanterers del positivisme, el romanticisme que encara dominava el gènere poètic podia ser fàcilment «sinònim de falsedat, de convencionalisme, de mentida», mentre que els textos en prosa esmentats s'acosten més a l'exposició de fets que poden haver estat naturals, reals, veritables.⁴⁶

En el comentari del volum de l'any següent, el 1880, Felip B. Navarro comença el seu llarg article amb un elogi de la institució i de la feina que desenvolupa.

Són los *Jocs Florals* deveniment cada vegada més important en lo procés literari d'aquest temps i si d'açò no ens en adonem a Castella la major part dels hòmens de lletres qual Olimpo resideix tan sols a Madrid, a França i a Alemània, a Itàlia i a Amèrica troba lo potent renaixement de la literatura occitànica una atenció i un aplauso que lo restant d'Espanya, per ignorància tan sols, no li pot donar. Si aquesta veritat no estigués en la consciència de tot catalanista, certes circumstàncies que han concorregut en lo darrer Consistori la faria ressortir amb més força.⁴⁷

Però Navarro s'adonà que el president Víctor Balaguer va aprofitar el seu discurs, que pronuncià en dialecte valencià, per fer política cultural i lingüística (diu «llemosina») d'agermanament entre els diversos pobles catalans, cosa que va provocar diverses protestes sobre l'oportunitat i conveniència de les seves propostes pancatalanistes.

Pel que fa a les obres premiades estableix una diferència entre les composicions en vers, les peces dramàtiques i les escrites en prosa. De les primeres comença per dir que no està d'acord amb les obres que han estat distingides pel jurat i, seguidament, explica el que entén que ha de ser la poesia per ser bona, després de la revolució romàntica, i demostra que, en efecte, els poemes premiats no compleixen les característiques apuntades. En síntesi, no tradueixen l'emoció del poeta «en forma prou determinada, per a ser reconeguda i apreciada per tothom i amb bastant calor per a que entre lo poeta i lo lector s'estableixi aquella corrent magnètica a què deu servir de fil conduc-

46. *Ibid.*, p. 511.

47. Felipe B. Navarro, «Bibliografía. Lo darrer llibre dels Jochs Florals», *La Renaixensa*, a. X, t. II, 11 (15-xi-1880), p. 465.

tor l'obra artística»,⁴⁸ amb l'ajuda del llenguatge poètic, que s'ha d'ajustar al llenguatge individual del poeta,⁴⁹ i de la versificació, que és important com a instrument del poeta, però que no ha de subjectar-se a cap regla i ha de ser lliure com la música o les arts plàstiques. Per tot plegat, estableix que

la poètica catalana està en decaïment encara major que el que acusaven les obres llorejades allavors. Mes avui com allavors no creem que açò siga un fet real, sinó l'efecte de circumstàncies purament fortuïtes que no ens trobem en lo cas d'examinar. Basti'ns afirmar que nostra fe en lo creixent progrés de lo renaixement no ens deixa dubtar per un moment de sa virilitat ni de sa força [...].⁵⁰

En referència al teatre posa sobre la taula la qüestió que no se'n pot fer crítica fins que no pugui a un escenari i que caldria premiar només les obres estrenades. Per això no diu res d'*Almodis*, d'Ubach i Vinyeta. La crítica de les obres en prosa li serveix per portar l'aigua al seu molí, per defensar la importància del gènere de la novel·la. Alhora, també en valora la complexitat de la concepció, la gestació i la realització tècnica, «que pocs ingenis realisen no ja amb unànim, mes amb general aplauso de l'opinió i de la crítica».⁵¹ Navarro, que entén la novel·la com «a arma poderosa que pot convertir-se en influència social»,⁵² posa com a models el realisme d'un Balzac o d'un Dickens, de Galdós o de Pereda. A partir d'aquestes premisses valora *La família del mas dels Salzes*, de Vidal i Valenciano, i considera *Isabel de Galzeran*, de Narcís Oller, un esbós de novel·la amb defectes d'inversemblança.

Joan Sardà era un catalanista apolític, ben a l'inrevés de Roca i Roca, encara que tots dos eren amics de Bartrina i, si més no, a través d'ell també va tenir relació amb Almirall. Ambicionava ésser un poeta

48. *Ibid.*, p. 419.

49. *Ibid.*, p. 468.

50. *Ibid.*, p. 470.

51. Felipe B. NAVARRO, «Bibliografía. Lo darrer llibre dels Jochs Florals», *La Renaixensa*, a. X, t. II, 12 (31-XII-1880), ps. 482, 483.

52. *Ibid.*

premiat als Jocs Florals i hi va participar en diverses ocasions. Maria Solà dona compte dels diversos poemes amb què va optar, sense cap mena d'èxit, als premis en diverses edicions.⁵³ El 1871 ja formava part de la llista d'adjunts. Però, quan tenia només vint anys i havia començat a exercir de crític literari a les pàgines de *La Renaixensa*, es va ocupar, entre d'altres, de fer la relació de la festa i la crítica dels volums dels Jocs Florals de Barcelona de 1871 i 1872.⁵⁴ En una ocasió i en l'altra, comença la crítica deixant constància de l'aspecte de la Llotja on se celebra la festa, guarnida d'acord amb la celebració, de la qual dona una breu ressenya, tot assenyalant les diferències que s'introdueixen el 1872 respecte de l'any anterior:

Vistoses flàmules amb emblemes al·legòrics penjantes de l'artesonat sostre; la barana de la galeria que circuïx tota la sala, tapada per una tela carmesina, on campejaven los escuts de totes las Províncies que constituïren l'antic reialme d'Aragó i sostenint les banderes gremials, signes d'esplendor un temps i avui com mobles vells arraconats; la bandera de Santa Eulària redossant amb sos endomascats plecs lo blau dossier de la Presidència, on s'hi veia, sostingut per garlandes de llor, lo emblema del Consistori; escuts amb les barres i amb la creu de Sant Jordi, artísticament espargits per tota la sala, medallions encerclats per corones de llor, en los panys de paret que intermedien les altes portalsades de la sala, tapades amb domàs carmesí, recordant les nostres glòries literàries, científiques i polítiques [...] i el quadro del Rey En Joan II, a mà dreta de la Presidència; heus aquí els ornamentals que sobriament repartits per una mà intel·ligenta, produeixen aquell bell cop de vista que amb la flaire de les flors que en llurs mans rumbegen les més belles nines catalanes que allí es donen cita, fan lo doble atractiva aquesta festa, si és que d'atractius haja menester amb l'esperit que li dona vida i que omple el cor dels qui amb ver entusiasme prenen part en ella.⁵⁵

53. M. Solà, *Joan Sardà, crític literari de la Restauració*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2006.

54. J. SARDÀ, «Jochs Florals de 1871», *La Renaixensa*, 1, 8 (1-v-1871) i «Jochs Florals de 1872», *La Renaixensa*, 2, 8 (15-5-1872), p. 107.

55. J. SARDÀ, «Jochs Florals de 1871», *La Renaxensa*, (15-v-1871), p. 106.

El segon any torna a fer una descripció de l'espai, que segueix essent el de la Llotja, plena d'una concurrència selecta i nombrosa com cada any. N'assenyala els inconvenients acústics i apunta que una bona substituïda de la Llotja fóra la Sala de Graus de la universitat nova. Seguidament, detalla la decoració de la sala, endegada sota la direcció artística de Pau Milà i Fontanals. Hi destaca la sobrietat en el repartiment dels ornaments, cosa que permet apreciar millor la bellesa de l'arquitectura, que en anys anteriors es trobava una mica ofegada. Lamenta la manca de les banderes gremials al voltant de la galeria, cosa que resta caràcter català. L'estrada presidencial era a la testera del saló, a la banda inferior de l'edifici. Sota un dosser amb segell del consistori hi havia el setial d'honor de la reina i en la pilastra de la dreta el quadre del rei Joan i a mà esquerra un medalló negre coronat de semprevives on es commemorava el nom del filòsof Xavier Llorens i Barba. A tot això cal afegir-hi, entre d'altres guarniments, quatre escuts d'Aragó i un domàs carmesí que cobria la barana de la galeria interior que volta la sala i targetes grosses envoltades de garlandes de flors artificials amb el nom de les eminències cabdals de la vella i nova literatura catalana.⁵⁶

En la decoració, Sardà remarca la presència de «quatre grans escuts d'Espanya en lo mig de las parets laterals que acompanyaven altres de varies villes del nostre Principat» i es demana «[q]uè hi significaven quatre escuts de torres i lleons posats en los quatre ànguls de la sala?». I tot seguit aclareix el perquè de la seva pregunta i el sentit inequívoc de la seva resposta:

No és una meticul·lositat filla d'un catalanisme *enragé* [...] la que ens ho fa preguntar; és lo sentiment de dignitat que ens apar no sortir-ne gaire ben lliurada, ja que en cap manera podien simbolisar la fraternitat de les diferents províncies que fan la nació espanyola, essent, com eren, los únics que en representessen una que no fos catalana, i ja que en actes idèntics celebrats per los qui tenen per propi aquell escut, maleït ni lo que recorden de nosaltres. [...] no sia que avui per aquí i demà per allà i paliant-ho amb sentiments nobles, que en altres hores

56. J. SARDÀ, «Jochs Florals de 1872», *La Renaxensa*, a. II, 8 (15-v-1872), p. 89.

escarneixen tant com poden, arriben a fer tal cava que logren á la fi llur desig d'enderrocar-lo.⁵⁷

La festa va començar a dos quarts de dues amb música de *Il Barbieri di Siviglia* i de *La Fatucchiera*, de Vicenç Cuyàs. El discurs del president Querol va ser un poema «d'exquisit mèrit», d'imatges brillants i dicció delicada que el situa en un dels llocs més destacats entre els poetes valencians, tot i la seva escassa producció en català. Després de referir-se als discursos, en totes dues crítiques passa a comentar les obres premiades en els certàmens respectius.

L'any 1874, com a secretari del Consistori, presidit per Albert de Quintana, però dominat per Marià Aguiló i altres conservadors, li tocà d'escriure la memòria de la festa i dels premis. Era l'any dels canvis als quals s'havia referit Roca i Roca i als quals Sardà no va fer cap mena de referència, però, segons Maria Solà, aquí s'origina la decepció que el n'apartarà definitivament quan, per tal de no fer públiques les rivalitats al si del catalanisme, és víctima de la lluita entre les dues faccions catalanistes que volien dominar els Jocs, i de les quals sempre mira de mantenir-se al marge.⁵⁸

Sardà, amb voluntat d'apaivagar tensions, comença fent un elogi de la present edició dels Jocs, com «un dels genuïns representants i testimoni calificadíssim de sa vitalitat i de com no minva, ans al contrari, l'intelligent amor de la jovenalla de la terra a la llengua pàtria que es fa, per ella manejada, encertat medi d'expressió de concepcions inspiradíssimes i pensaments d'una vàlua poética no poc pujada».⁵⁹ Esmenta la gran quantitat de composicions presentades, moltes de les quals no han pogut ésser considerades a causa de l'escàs nombre de premis, tot i que aquesta afirmació tan entusiasta aviat queda contrastada per la precisió que n'hi ha poques que puguin ser estimables per tal d'aconseguir primers premis, mentre que abunden les escrites

57. *Ibid.*, ps. 89-90.

58. M. SOLÀ, *op. cit.*, p. 80.

59. J. SARDÀ, «Memoria del Senyor Secretari del Consistori», dins *Jochs Florals de la Llengua Catalana en l'any XVI de llur restauració. MDCCCLXXIV*, Barcelona: Estampa de la Renaxensa, 1874, p. 41.

per mitjanies. Dit això, no vol que consti que parla de la decadència de la institució i atribueix la causa de la situació que acaba de descriure a fets polítics com les guerres carlines i les conseqüències de la Revolució de Setembre, amb l'adveniment de la monarquia dels Savoia, la primera República, el cop d'estat del general Pavía i, finalment, la reinstauració de la monarquia borbònica a començament de 1874 en la persona d'Alfons XII:

Això, ¿acusa tal volta decadència en la nostra literatura? Jo entenc que no, si es té en compte la natural petitesa del camp en què ella acciona; que no, si es té en compte que el capgirell espantós que està sofrint avui per avui, i fa temps que dura, la nostra pobre pàtria, no és lo més a propòsit per a mantenir vigorosa la inspiració poètica, que per a remuntar-se a certes regions, les que la índole de esta Institució forçosament li té senyalades si vol merèixer sa favorable acollida, necessita una serenitat i un estar que ens tenen vedats a la present generació el desordre espantós en què vivim i la perspectiva del lúgubre esdevenidor que als nostres ulls se desenrotlla.⁶⁰

I, per si els raonaments sociopolítics no basten, en dóna de socioliteraris arran de la pregunta següent:

¿pot dir-se decadent una literatura perquè cada any no produeix vint o trenta obres de mèrit superior? Si així fos, literatures hi ha, i potser totes, que foren decadents i amb més justa raó que la nostra, ja que el nombre de cultivadors d'aquesta, com a correlatiu al dels que usen la llengua que ella parla, és de bon tros inferior al dels que a aquelles se dediquen: i no obstant, llur riquesa i prosperitat és per a tothom dogma de fe inatacable tot i no tenir quasi més que mitjanies, potser, a proporció, menos encara que la nostra.⁶¹

Tot i aquests arguments, podem dir que la «Memoria» de Sardà com a secretari dels Jocs de 1874 tradueix una certa inquietud motivada per unes mancances determinades i el neguit d'amagar que puguin

60. *Ibid.*, p. 43.

61. *Ibid.*

tenir l'origen en una certa decadència. Uns primers indicis de caiguda que cal afegir a la necessitat d'innovació que demanava Roca i Roca.

El 1875, 1876 i 1877 Joan Sardà torna a signar la crítica dels respectius volums dels Jocs Florals,⁶² dins l'apartat «Bibliografia», per a *La Renaixensa*. En canvi, el 1878 només comenta l'assaig de Maluquer *Teatre Català*, premiat aquell any. L'any següent, la crítica la fa Felip B. Navarro, així com la del 1880, coincidint amb el fet que Sardà és nomenat mantenidor per darrera vegada. Després, com ja ha destacat Maria Solà, quan es va desentendre de tenir un paper actiu entorn dels Jocs, va escriure'n una sèrie de comentaris, dispersos en els articles, pròlegs o estudis necrològics en què fa balanç de la vida i l'obra de diversos personatges, cosa que aprofita per fer una història de la Renaixensa. Són els treballs dedicats a Piferrer, Blanch, Rubió, Cortada, Aulèstia, Guimerà, Picó i Oller, que han estat recollits en els tres volums d'*Obres escollides / Obras escogidas*,⁶³ i que completen el seu punt de vista sobre l'esmentat certamen construït al llarg d'aquests anys de militància crítica.

Ara bé, cal tenir present la seva posició en aquests anys. En la crítica de 1875 enceta el tema de la necessària renovació literària amb la idea de la necessitat de l'estudi com a font imprescindible d'innovació, tal com ja havia plantejat Roca el 1871: «L'estudi és l'adob que empelta vida i potència generadora a les terres ermes, i centuplica la que duen ja en elles mateixes les naturalment fèrtils». De fet, la qüestió és que el crític, sentint-se intèrpret del sector catalanista de la societat, afirma que

Tenim formada una tan alta idea dels premis que s'adjudiquen anyalment en la festa del primer diumenge de maig [...] que si el nostre desig fos llei, hauria quasi d'atènyer el límit de la perfecció possible la com-

62. J. SARDÀ, «Bibliografia. Jochs Florals de Barcelona, any XVII de llur restauració», *La Renaixensa*, (15 i 30-VIII, 15-IX, 15-X, i 1-XI-1875), «Bibliografia. Jochs Florals de 1876», *La Renaixensa*, VI, 2 (1876) 382-385, i «Bibliografia. Jochs Florals de 1877», *La Renaixensa*, VII, vol. II, 9 (30-IX-1877).

63. Cal afegir-hi l'article «Una fecha notable», publicat a *La Vanguardia* (16-II-1889, p. 1), dedicat a commemorar els cinquanta anys de l'aparició del primer poema en català de Joaquim Rubió i Ors al *Diario de Barcelona* del 16 de febrer de 1839.

posició que a tal alçada deixéssim enfilar; puig preferiríem que quedessin inadjudicades les joies, a fer-les guasardó d'inspiracions migrades i treballoses per més que, així i tot, se sortissen o aparentessen sortir-se de l'adotzenada esfera de lo vulgar. Poesia agraciada ab premi [...] hauria de reunir en brillant consorci tanta novetat en lo pensament capital, tanta originalitat en la trama, en lo desenrotllament y en la consumació, tanta riquesa en les imatges, tant caràcter per fi, en lo conjunt i en los detalls fins los més mínims, que fos en son género una veritable obra mestra [...].⁶⁴

Potser un exemple d'aquesta concepció d'alta poesia hauria estat, per a Sardà, «La veu de les ruïnes», d'Adolf Blanch, per les estrofes ben construïdes, pel ritme vibrant pel moviment: Sardà el 1888 encara recorda «l'efecte que feien en la darrera festa dels Jocs Florals llegides per la veu potent de Mossèn Collell!».⁶⁵

Sardà parteix d'un profund sentiment catalanista i al seu entendre la idea de pàtria sempre ha de ser a l'origen de la indiscutible existència de la literatura, de manera que, ni en la seva concepció del poema perfecte, ni per tot el que faci referència a una possible innovació o adaptació al present, la literatura catalana és indissociable de la concepció catalanista que l'ha feta possible. Per això afirma, contundent:

Mateu la pàtria i morirà la literatura; però ressuciteu la literatura i al calor de sos besos se revifarà la pàtria i sacudirà el sudari que la cobria, aixecant-se altiva sinó amb la realitat d'un present que pugna amb lo que és ja indestructible, amb la brillantor dels records, amb la grandesa del passat, brillantor i grandesa que forçaran a l'admiració a admirar quan no al desig a desitjar.⁶⁶

Queda clar que Sardà no espera que la literatura porti a la regeneració política, com en principi faria pensar la seva primera afirmació, sinó a

64. Joan Sardà, "Bibliografia. Jochs Florals de Barcelona. II", *La Renaixensa*, any v, 22, (31-VIII-1875), p. 261.

65. J. SARDÀ, «Pròlech» a A. BLANCH, *Poesies Catalanes* (1888), dins J. SARDÀ, *Obres escullides. Serie catalana*, Barcelona, 1914, p. 71.

66. J. SARDÀ, «Bibliografia. Jochs Florals de Barcelona 1875», *La Renaixensa* (15-IX-1875), p. 289.

l'inrevés, que les glòries de la pàtria, enllà en l'antiguitat i ençà en els temps moderns, han d'oferir temes nous per a la renovació poètica.⁶⁷ Molts anys després, quan escriu l'estudi sobre els poemes d'Adolf Blanch, encara és de la mateixa opinió i especifica que «l'esperit de Pàtria és lo que alena i vivifica més que cap altre la inspiració del poeta».

Ara bé, sigui quina sigui la temàtica històrica amb què es construeixin les composicions que opten a l'englantina d'or, Sardà demana que aquestes se supeditin a la veritat històrica, pictòrica i psicològica, ja que la sublimitat ideal que persegueix el poeta si es resol en termes convencionals, teatrals, ficticis, en què el millor paper se l'emporta la descripció dels paisatges, decau per falta d'emoció:

És precís que en una poesia històrica a més de la veritat relativa que sols a força de l'estudi s'alcança, veritat d'època, de color local, hi respelendeix la que comparada amb la precedent podríem dir veritat psicològica absoluta, aquesta veritat de tots temps i de tots llocs, subjecta a lleis immutables i mai violades, per lo mateix que radiquen en lo essencial de la íntima naturalesa humana [...] quan los personatges que presenta en acció obren i parlen i senten en harmonia amb la situació en què es troben, i com obrarien, parlarien o sentirien si vivissen la vida real en condicions imposades per la fantasia d'aquell.⁶⁸

Quan Sardà recomana veritat en els fets, en les situacions i en les reaccions dels personatges d'acord amb el seu moment històric està reclamant el criteri de versemblança, ni que sigui per aplicar-la a un relat amb finalitats idealistes. Reclama, en definitiva, la necessitat d'emprar una tècnica essencial per acostar qualsevol relat al realisme, amb el benentès que, com molt bé explica Sardà a propòsit de Josep A. Clavé en el comentari de la biografia que li va dedicar Apelles Mestres, aquest realisme que ell postula «es lo procediment tradicional en les

67. *Ibid.*, p. 230. Més endavant, el 1882, en un article dedicat a Guimerà a la *Il·lustració Catalana* es torna a referir al ús i abús de temes de l'edat mitjana i l'«exèrcit d'hèroes que desfilen, en etern romanç històric per les planes dels Jocs Florals i demés col·leccions poètiques catalanes. [...] fins un arriba a sofrir empatx de Peres y de Jau-mes» (J. SARDÀ, «Àngel Guimerà», *Obres escullides. Serie catalana*, ps. 100, 101).

68. *Op. cit.* en la n. 65, p. 293.

arts quan les arts han volgut complir sa missió, que és la de produhir i fer bella la bellesa». ⁶⁹ És a dir que Sardà no parla del moviment realista, sinó del fet que, tal com reclamava Milà en els *Principios* (1869), la concepció més ideal reclama de la formulació més acostada a la realitat. Per tal que no hi hagi cap confusió, aclareix que «realistes ho eren Homero i Virgili i Horaci i tots los grans mestres del classicisme», ⁷⁰ alhora que apunta que els clàssics són una possible font de renovació i d'acostament de les imatges a la realitat. Per aquí és per on Sardà demostraria també que aquest realisme és una característica de la poesia regional i, coincidint amb l'ideal artístic de Milà, superior a la vaguetat convencional de la poesia espanyola. ⁷¹

Doncs, en aquest sentit sostinc la superioritat de la poesia regional espanyola sobre la poesia general, i dic que a Espanya la poesia no es redimirà mentres no deixi de ser espanyola, per a ser, com he dit abans, andalusa, aragonesa, muntanyesa, com és gallega i catalana, no tant perquè estiga escrita en català ó en gallego, sinó perquè està directament amarada en los sanitosos dolls d'una naturalesa sentida de prop amb amorós afecte. ⁷²

Per aquest motiu Sardà valora l'*Idilio*, de Núñez de Arce, com una manifestació de poesia regional castellana. ⁷³

El comentari del volum dels Jocs de 1876 és més cenyit a les composicions premiades i només manifesta un cert desacord amb el fet que el consistori hagi premiat obres en occità, ja que considera que, en igualtat d'oportunitats, si es fa aquesta excepció també s'haurien d'admetre i premiar obres en castellà. ⁷⁴ Lluny d'això, la seva posició defensa de premiar només obres catalanes.

69. J. SARDÀ, «Bibliografia. Apeles Mestres, *Clavé*», *La Renaixensa*, a. VII, t. I (15-I-1877), p. 64.

70. *Ibid.*

71. J. SARDÀ, «Pròleg» al tercer volum de J. Rubió i Ors, *Lo gayter del Llobregat*, dins SARDÀ, *Obres escullides*,

72. *Ibid.*

73. *Ibid.*

74. J. SARDÀ, «Bibliografia. Jochs Florals de Barcelona 1876», *La Renaixensa* (1876), p. 382.

Sardà havia estat un defensor de les característiques específiques dels Jocs Florals i, per això, el 1886, quan escriu l'article dedicat a Ramon Picó i Campamar per a *La Il·lustració Catalana*, encara aprofita per remarcar l'entusiasme «que precedeix i segueix d'uns quants dies a la solemne festa literària amb què s'inaugura el mes de maig». ⁷⁵ Destacant les característiques especials que diferencien les obres premiades de la resta de la literatura de certamen, posa com a exemple el mateix Picó:

Per excepció raríssima en la història de les literatures, un arbre acadèmic ha dat fruits de poesia. No us fieu mai de poetes de certamen. Poesia acadèmica vol dir manera retòrica; però simultàniament i predominant i dant-li to i caràcter, los Jocs han fet nàixer un floret de poetes de debó radicalment antiacadèmics, i han saturat de vida l'atmosfera un xic rarificada per la poesia de la nostra terra. ⁷⁶

Una idea que repeteix en l'article que dedica a Narcís Oller en *L'Avens* del 25 d'octubre de 1889:

Los Jocs Florals son l'única institució acadèmica que lluny d'envergir lo criteri literari i estimular l'aparició d'una escola amanerada com solen fer totes les institucions acadèmiques, ha engendrat, per lo contrari, tota una literatura viva, vigorosa, desembrada, i tota una generació de poetes i escriptors originals. Per una vegada l'acadèmia i la naturalesa no han anat renyides, sinó ben amigues i ben germanes. ⁷⁷

També insisteix que els Jocs Florals havien produït, ni que fos ocasionalment, un novel·lista com Narcís Oller, «lo novel·lista menos acadèmic, més modern, més fonament revolucionari amb que compa fins ara la literatura catalana» ⁷⁸ i també l'espanyola. I el 1892, en un article de *La Il·lustració Catalana* dedicat a Antoni Aulèstia, pensa que el contacte amb «los cenacles floralescos» va fer guanyar a l'historiador

75. J. SARDÀ, «Ramon Picó i Campamar», dins *Obres escullides*, p.120.

76. *Ibid.*, ps. 122, 123.

77. J. SARDÀ, «Narcís Oller», dins *Obres escullides*, p.144.

78. *Ibid.*, p.146.

del qual el treball s'ocupa «un estil clar i elegant sense requincalla retòrica, l'estil que mellor va a aquestos treballs de descripció i investigació»⁷⁹ i que constitueix l'obra de maduresa d'Aulèstia.

Per a Sardà els Jocs sembla que siguin intocables, no els crítica mai en públic. Tanmateix, el 1886, més enllà de les seves virtuts inalterables, comença de reconèixer que alguna cosa ha canviat entre la colla d'escriptors amics que hi assisteix. Malgrat que encara s'espera la festa amb delit:

avui [...] la gresca dels Jocs no té el calor ni la intensitat que del 70 al 80, que és l'època que jo més conec, pero encara dura, encara els que no hi fem més paper que el d'espectadors i aficionats esperem amb goig la darrera quinzena d'abril i la primera de maig de cada any, part per riure una mica, i part per rabejar-se en aquella atmosfera d'art i de poesia i d'entusiasme, que, amb tot i ses tempestats d'amors propis, és sanitosa d'esperit, i no fa mal, com tantes d'altres, segons frase vulgar, ni als cossos ni a les butxaques.

El motiu del canvi d'ambient Sardà l'atribueix a tres causes: a la desaparició dels poetes que han estat distingits amb el títol de Mestre en Gai Saber, tal com reclamaven Almirall el 1878 i Felip B. Navarro el 1879; a la preponderància de les opcions polítiques dins el catalanisme amb tensions entre elles i a la proliferació de certàmens literaris arreu del país:

Avui, aquestos darrers anys, gràcies per un cantó a que alguns, conquistat lo títol de Mestre, s'han retirat de la palestra; gràcies, per altre, a què certes propensions polítiques que han pres cos a moments en alguna de les agrupacions més caracterisades, han retret a d'altres del catalanisme literari; gràcies finalment a què la multiplicació de certàmens, que sembla bé la dels pans i els peixos en quant tots giren sobre tres o quatre noms, ha fet mig trontollar la respectabilitat del certamen que tots parodien o copien.⁸⁰

79. J. SARDÀ, «Don Antoni Aulestia», dins *Obres escullides*, p. 89.

80. J. SARDÀ, «Ramon Picó i Campamar», dins *Obres escullides*, ps. 121, 122.

D'aquestes tres causes, Sardà sembla que la que lamenta per damunt de totes és la segona. Ho argumenta en el pròleg a les *Poesies* d'Adolf Blanch. Aquest poeta, que Sardà presenta com a deixeble de Piferrer i hereu de la concepció catalanista que aquest va formular en els volums de *Cataluña* i *Mallorca* de la sèrie *Recuerdos y bellezas de España*, és vist com «un dels representants més caracterisats d'aquell catalanisme floralista tan simpàtic que fou vida i encís durant la millor època, ja morta, dels nostres Jocs Florals».⁸¹

Sardà considera que hi havia un catalanisme floralista simpàtic que té en l'obra de Blanch «una de les manifestacions més preuades» i que es caracteritza per les polèmiques enceses sobre si el català literari s'havia d'acostar al «català vulgar» o si calia «revifar-lo al calor dels llibres clàssics perquè es depurés» o, encara, com algú sostenia, si calia «nodrir-lo amb la bona saba muntanyesa per a enfortir-lo», etc.⁸² Aquesta època que el crític recorda en l'article de 1882 sobre Guimerà també era el moment que «aprenents de literat i afiliats a la secta secreta [...] del catalanisme» es reunien en la tertúlia de davant de l'església del Pi, a la «"Botica Central" junt amb Joan Montserrat i Archs, per traduir Horaci i Virgili, i on també assistien Aldavert, Aulèstia, Matheu, Thomas i Bigas, Felip de Saleta i Bartrina, que venia de Reus».⁸³ Llavors els escriptors vivien per al debat lingüístic i literari, independentment de l'opció catalanista que cadascú podia adoptar: això era, segons Sardà, positiu per a les lletres. Aquesta equanimitat, tanmateix, per sortir de la crisi del romanticisme, no li impedeix de decantar-se per

la que en podríem dir renovació clàssica, l'única assequible als escriptors de ciutat que creiem que el català literari havia de ser alguna cosa més que el barceloní vulgar afavorit amb la denominació, que feu popular en Soler, del català del que ara es parla.⁸⁴

81. J. SARDÀ, «Pròleg» a A. Blanch, *Poesías catalanas*, Barcelona: La Renaixensa, 1888, ps. v-xviii, dins J. SARDÀ, *Obres escullides*.

82. *Ibid.*, p. 77.

83. J. SARDÀ, «Àngel Guimerà» (15-xi-1882), dins *Obres escullides*, p. 92.

84. J. SARDÀ, «Pròleg» a A. Blanch, *Poesías catalanas*, dins *Obres escullides*, p. 77.

Això fa pensar que, enfront d'una època «simpàtica» del catalanisme, n'hi ha d'altres que, en efecte, no ho són tant:

Època simpàtica en què per escriure en català i ser catalanista no era menester fer cap professió de fe política, en què el catalanisme no era una fracció més sinó un terreno neutre on totes les fraccions hi cabien i les diferències s'esborraven; època en què el catalanisme era poesia, art, ciència, literatura, era una saludable revinguda que baixava a acaudalar les escorregudes fonts de la nostra cultura intel·lectual, duent-hi com aigua de vida una llengua que per ser pròpia s'adequava més a la sincera expressió dels nostres pensaments, i un fons d'afectes i d'idees que, per ser propis també, havien d'estimular [...] les facultats creadores de la nostra juvenalla.⁸⁵

Per a Sardà és evident que les tensions polítiques dins el catalanisme han dividit i fraccionat l'espai unitari que ocupava en l'època anterior, de manera que

avui les canyes s'han tornat llances. Ja no es discuteix del *sa* i del *llur*, ni de les *as* o de les *es*. L'antic catalanisme s'ha llençat a les corrents polítiques que l'asfixien. La lògica ha mort l'art. Havia de ser aixís. Una força fatal buida les idees en lo motllo dels fets.⁸⁶

Sigui o no la política la responsable d'un cert ambient enrarit en el si de la celebració del Jocs Florals de Barcelona, el cert és que, en aquest mateix pròleg a les *Poesies catalanes* d'Adolf Blanch, Sardà formula una periodització dels Jocs una mica imprecisa, tot situant-la dins del procés de la Renaixença. Sardà veu el 1859, l'any de la restauració del

85. *Ibid.*, p. 75-76.

86. *Ibid.*, p. 78-79. I afegeix que Blanch, a qui ell se sent molt proper, no veia amb gaire entusiasme el decantament polític dels conservadors ni dels federals, ni tampoc «l'evolució de molts antics floralistes, los quals, massa independents per anar darrera de polítics y massa artistes per anar-hi davant, amb massa amor per tenir prou serenitat, volent ser lògics i tement la lògica, pretenen dels enyoraments fer-ne una doctrina, de somnis que inspirà l'entusiasme fer-ne un objectiu, i de vagues lucubracions poètiques fer-ne articles de constitucions que la realitat del temps i la manera de ser i de pensar de la nostra societat fan témer que no passaran d'utopies generoses» (*op. cit.*, p. 79).

certamen, com la culminació d'un procés ascendent de catalanisme i de reivindicació de la llengua i la literatura, preferentment com a expressions inherents a l'essència de l'una i de l'altra. Entre 1859 i la Revolució de Setembre de 1868 i les seves conseqüències s'escauria el període àlgid dels Jocs Florals de Barcelona i, a partir d'aleshores, iniciarien, a poc a poc, un camí de davallada. Ho explica en aquests termes:

Amb la restauració dels Jocs Florals arriba el migdia d'aquell catalanisme (que arrenca de Piferrer). Aquest migdia dura fins que, vinguda la Revolució de Setembre amb ses evolucions successives, sona l'hora de concretar en fórmules tot lo que eren intuïcions. En aquella efervescència general de vida alcança el punt culminant, però al donar fruit, per tota la ufanor de son fullatge, s'assequen ses flors, i s'esbranca aquella frondosa copa sota qual ombra venien a refugiar-se, units per un amor comú, gent de tots los partits i de totes les escoles.

Dins de l'expressió «evolucions successives», Sardà hi inclou una «una segona i més brillant època, la dels Picó, Collells, Verdaguers, Guimeras, etc. [...]». La poesia regnava com sobirana en aquells esbarts que després donaren fondo en *La Jove Catalunya*,⁸⁷ però en uns certs aspectes aquesta segona etapa, entre 1868 i 1877, ja comença a mostrar signes i moments de decadència, més enllà del fet que s'hi donin a conèixer els grans poetes del segle.

Ramon D. Perés constata que als dotze anys, quan «era poco más que un niño», li va quedar gravada la imatge del poeta de Folgueroles «triunfando magníficamente en aquellos Juegos Florales de 1877» en què *L'Atlàntida* va obtenir el premi extraordinari de la Diputació i en què Guimerà va rebre el títol de Mestre en Gai Saber. Més tard, el 1884, en un llarg article dedicat a la poesia de Francesc Matheu,⁸⁸ Perés recorda que el 1878 va assistir de nou a la festa i se li fa present l'impacte de la lectura del poema *La primavera*, de Matheu, guanyador d'aquell any. Perés, per diverses raons, no va participar

87. J. SARDÀ, «Don Antoni Aulestia», dins *Obres escullides, op. cit.*, p. 88.

88. R. D. PERÉS, «Francesc Matheu», *L'Avens*, 1884.

mai en cap consistori dels Jocs Florals, ni com a mantenidor ni com a aspirant a cap premi. Cinc anys després, Perés exercia de crític. L'agost del 1883, essent director de *L'Avens*, publica la crònica «Los fruits d'enguany», sobre les obres premiades⁸⁹ aquell any. S'hi es mostra molt elogiós amb l'idil·li «La cigala i la formiga», d'Apelles Mestres, i menys amb la composició de Franquesa i Gomis, tot i la seva correcció, i amb l'oda *A Barcelona* de Verdaguer,⁹⁰ per excés d'imaginació en algunes figures o en part motivat per la poca simpatia que el crític tenia al gènere de l'oda; però no dóna cap opinió sobre els Jocs.

En canvi, en el número de juliol-agost-setembre de 1884, comença l'extens comentari de la festa i de les obres premiades aquell any amb una introducció en què toca la qüestió de la decadència de la institució:

I avui per avui ja està decidit: la festa decau i qui en parli bé o se n'ocupi sisquera és que és amic dels premiats i els vol fer favor. Los escriptors sèrios o no llegeixen lo volum, perquè ja saben que no ha de valer la pena, o, si el llegeixen, no en resen paraula o li perdonen la vida generosament en algun periòdic.

En aquesta segona crítica, de manera semblant a les de Joan Sardà, Perés comenta des dels discursos de Duran i Bas (president), Franquesa i Gomis (secretari) i Pepratx (de gràcies) fins als textos premiats, entre els quals destaca el poema «Los dos Cresos», d'Apelles Mestres,⁹¹ a més de recordar un cop més el poema de Matheu abans esmentat. Valora l'«Idil·li», de Bassegoda, i rebutja, per arcaic i poca cosa, «L'aviona», de Riera i Bertran. Pel que fa a la prosa, comenta amplament el «naturalisme fort i no acostumat entre nosaltres» de *L'Escanyapobres*, de Narcís Oller. En termes generals, remarca que

Del conjunt d'obres premiades en los darrers Jocs Florals, resulta que en manquen com casi sempre, de verament cabdals i noves. Precís és

89. R. D. PERÉS, «Los fruits d'enguany», *L'Avens*, agost 1883.

90. Perés sempre va tenir un decantament per Verdaguer, a qui el 1915 va dedicar el discurs d'entrada a l'Acadèmia de Bones Lletres.

91. R. D. Perés, «Los Jochs Florals de 1884», *L'Avens*, juliol-agost-setembre 1884, ps. 380-392.

considerar no obstant que voler que cada any apareguessin vàries composicions d'alt volt fóra demanar a un renaixement lo que no pot donar una literatura ja completament formada per llargs anys de robusta vida. És de notar [...] en los autors la tendència a abandonar les formes velles i convencionals per a adoptar les noves que s'han imposat ja per tot arreu.⁹²

A Perés els Jocs ja li interessaven molt poc. Per a ell la qüestió principal és que, com diu al pròleg a *Cantos modernos* (1889), hi ha una poesia antiquada i una altra de moderna, i ell és a favor d'aquesta segona, que neix amb Goethe i Heine i «descansa mucho más de lo que se cree generalmente en antigua y clásica base»; en canvi, considera la primera convencional i tallada amb el patró de la retòrica, «especie de manual de confeccionadores de la inspiración». Per al crític, la bona poesia passa per trobar *l'estrofa nova*, com diu en el comentari de *La garba*, de Mestres, el juny de 1891, que no és altra que «el cant veraderament modern, una forma apropiada al nostro temps, forma en la qual hi aboquem els nostros pensaments i les nostres passions, és a dir la vida nostra tal com ella sigui». I puntualitza que l'estrofa nova no sols és heiniana «per la forma i un xic pel fons», sinó que no és altra que «la vella, l'eterna, la que cantaren inconscientment els poetes primitius, els clàssics de les antigues literatures».

No sabem quin coneixement tenia Josep Yxart (1851-1898) dels Jocs durant els anys que va residir a Barcelona com a estudiant de dret (1868-1873), però no se n'ha conservat cap prova que hi estigués interessat. El primer esment important que ha arribat fins a avui es troba en una carta de Narcís Oller datada a 13 de maig de 1877, en què aquest explica al seu cosí la festa dels Jocs Florals i la trobada literària del dia següent, que aquell any va ser un sopar d'escriptors. En aquella edició, amb un jurat presidit pel general Antonio Ros de Olano, es va premiar *L'Atlàntida* amb la medalla de la Diputació, i Guimerà hi va assolir el títol de Mestre en Gai Saber després de guanyar l'englantina amb «Darrer plant d'en Clarís»,⁹³ que s'afegia a dues flors naturals per

92. R. D. PERÉS, «Los Jochs Florals de 1884. (Acabament)», *L'Avens*, octubre-novembre-desembre 1884, p. 579.

93. Una composició que, el setembre de 1877, Yxart va traduir al castellà i que va

«Cleopatra» i «L'any mil». Joaquim Riera i Bertran, que actuava de secretari del consistori, havia convidat el seu company de feina de la Diputació de Barcelona Narcís Oller a assistir a la festa i al sopar posterior, i aquest en fa partícip Yxart:

este año ha habido en aquella fiesta un verdadero acontecimiento y ha sido la aparición de un poema, *L'Atlàntida*, que ha escitado el entusiasmo de los mantenedores y ha valido al autor aplausos, coronas y felicitaciones de todo género. No sé si la obra está realmente a la altura del entusiasmo que ha producido porque no la he leído, pero el ventajósísimo juicio que de ella se hace es unánime entre los que la conocen y los fragmentos que he oído leer de ella me han parecido grandiosos y perfectamente versificados. [...] Además de esto se propondrá mañana a la Diputación que abra un concurso para premiar la mejor traducción en prosa castellana que se haga de *L'Atlàntida* para poderla imprimir *en regard* con el original a fin de que sea más conocida la obra. Si se acuerda el concurso, ¿no podrías tomar parte en él? El poema es corto.

La amistad de Riera me proporcionó el gusto de conocer a Ros de Olano, que es una bellísima persona, y con ocasión de ello tomé parte en la comida que los catalanistas ofrecieron a dicho señor y a D. Vicente Boix, lo cual celebré en alto grado porque pasé una velada deliciosísima oyendo recitar poesías catalanas y castellanas de mérito indisputable y con la sencillez y cordialidad que nacen entre los comensales después de un banquete. ¡Cuánto sentí no verte por allí!⁹⁴

La festa i les obres premiades van fer un gran impacte sobre Oller, que a partir d'aleshores va decidir d'escriure en català. Un impacte que, de retruc, també va tocar Yxart, que des d'un primer moment va

romandre inèdita fins que *La Vanguardia* la va publicar després de la seva mort. Vegeu Rosa CABRÉ, «Entre l'ideal y la realitat: Aspectes de la relació d'Yxart amb Guimerà», dins Josep M. Domingo i Miquel M. Gibert (eds.), *El segle romàntic. Actes del Colloqui sobre Àngel Guimerà i el teatre català al segle XIX*. [...] 1995, Tarragona: Publicacions de la Diputació de Tarragona, 2000, ps. 77-113. A les pàgines 110-113 hi ha l'edició d'aquesta traducció del poema de Guimerà.

94. Ms., Arxiu Yxart, Altafulla; Rosa CABRÉ, *Epistolari Josep Yxart Narcís Oller*, tesi doctoral, Universitat de Barcelona, 1985, vol. v, p. 727.

semblar que volia traduir *L'Atlàntida* al castellà, així com va traduir el poema de Guimerà «Darrer plant d'en Clarís». Aquell moviment, entusiasmat Oller, el qual va transmetre en carta al seu cosí, que llavors residia a Tarragona, tota l'emoció de la festa literària. A poc a poc, Oller es va anar sentint proper al grup catalanista d'amics del seu company Riera i va acabar arrossegant-hi el seu cosí, quan aquest, el setembre d'aquell 1877, va decidir provar sort com a escriptor a la capital catalana. L'any següent, amb el seu oncle Fidel de Moragas i el seu cosí Narcís Oller, Yxart escrivia una novel·leta rural, *La pagesia*, «no crua, però sí ben fastigosa», sota pseudònim, en català, i la va presentar als Jocs Florals. L'obra era una broma adreçada al qui havia ofert el premi, com explica Narcís Oller a les *Memòries literàries*,⁹⁵ però a Guimerà, que era membre del consistori, li va agradar força i l'encoratjà a escriure en català. Aquesta peça ha estat rescatada de l'oblit per Xavier Vall, que n'ha fet l'edició.⁹⁶ Finalment, el 1879 els dos cosins van optar a dos premis no ordinaris: Yxart, amb l'assaig *Teatro català*, va obtenir la medalla de plata de l'Ateneu Barcelonès, i Oller, amb la narració *Sor Sanxa*, va merèixer el premi ofert per la revista *La Renaixensa*. Aquests premis suposaven el reconeixement oficial de tots dos escriptors. El consistori d'aquell any era de tendència profederalista i dominat per col·laboradors del *Diari Català*, que va aparèixer a la venda per primer cop el mateix dia de la celebració dels Jocs. L'advocat Gonçal Serraclara n'era el president, Damas Calvet, Manuel de Lasarte, Josep N. Roca, Josep Pella i Forgas, Àngel Guimerà, que actuaren de vocals, i Emili Vilanova, de secretari, formaren la resta del consistori.

El 1883, en motiu dels vint-i-cinc anys de la restauració dels Jocs Florals de Barcelona,⁹⁷ Yxart va escriure, per a la *Il·lustració Catalana*, un elogiós article dedicat a «Los mestres en Gai Saber», sobre el paper

95. N. OLLER, *Memòries literàries*, ps. 5, 6.

96. Vegeu Xavier VALL, «La primera narració catalana de Narcís Oller, escrita amb Josep Yxart: *La Pagesia*», *Els Marges*, 51 (desembre 1994), ps. 63-82.

97. I coincidint amb un consistori format pels mantenidors vius del primer, que presidia Manuel Milà, amb Antoni de Bofarull de secretari i Víctor Balaguer de vocal, acompanyats de Josep Pons i Gallarza i Miquel Victorià Amer.

històric d'aquesta institució. Hi reconeix, alludint a les tensions entre els sectors conservadors i federalistes, que «a despit de la indiferència dels uns i de l'oposició dels altres [...] aquesta és l'única institució que s'ha mantingut en peu en los vint-i-cinc anys transcorreguts, única columna que resta solitària entre els enderrocs de tot lo que estimava i volia Barcelona allà pels anys de 1859».⁹⁸ El crític destaca «l'afició amb què acut cada any la societat barcelonina a la festa política dels Jocs Florals», així com la seva capacitat de romandre «a pesar de les variacions accidentals de sa història, com en l'individu lo caràcter ingènit a pesar de la creixença i les modificacions de l'edat».⁹⁹ Al llarg d'aquests vint-i-cinc anys, estableix una diferència entre els «iniciadors del renaixement», en les obres dels quals molts han après a «versejar i a sentir l'encant romanesc de l'Edat Mitjana, època de la nostra grandesa!», i els «companys arribats més tard, que amb renovada inspiració introduïren després d'ells, en la poesia catalana, noves formes, i aquell sentiment de veritat, ferm i franc, aquella reconcentrada i robusta passió que la distingeix entre totes les demés del nostre temps». És a dir, entre els qui encara s'inspiren en temes de la història i les llegendes i els qui ja prenen com a model el cançoner popular, una certa idea horaciana de les imatges de la realitat, o d'altres models més recents. Yxart aquí no sembla pas que comparteixi ni les crítiques ni la necessitat de canvi que apuntava Roca i Roca el 1872. Ben al contrari, s'ho mira des del cantó que els Jocs han possibilitat «les més brillants pàgines de la nostra nova literatura» i afegeix: «quanta diversitat d'obres i talents l'han enriquida fora dels mateixos Jocs Florals amb la llur erudició i saber los uns, amb llur sentiment de poetes los altres, tots amb llur amor a la pàtria catalana i amb l'activitat de propaganda en lo llibre, en la premsa, en lo teatre»¹⁰⁰ i, encara, com les seves figures més representatives «ens han ensenyat a estimar amb tot lo cor la nostra llengua i la nostra Catalunya».¹⁰¹

98. J. YXART, «Los mestres en Gai Saber», dins *Id.*, *Obra Catalana*, Barcelona, L'Avens, 1896, i dins J. YXART, *Entorn de la literatura catalana de la Restauració*, a cura de J. Castellanos, Barcelona: Ed. 62 i «la Caixa», 1980, p. 134.

99. *Ibid.*, ps. 134, 135.

100. *Ibid.*, p. 138.

101. *Ibid.*

En els primers mesos de 1883 Yxart es proposa d'escriure un estudi general sobre la poesia catalana en relació amb els models europeus i amb el que considera que són les característiques fonamentals de la manera de ser catalana: hi acaba parlant dels orígens de la seva recuperació i, per tant, dels Jocs Florals. L'article, tot i que Yxart ja residia a Barcelona i publicava a *La Renaixensa*, va veure la llum en cinc lliuraments a la revista de l'Ateneo Tarraconense de la Clase Obrera a partir del 20 de març de 1883. En la primera part exposa «las dificultades que presenta al lector no catalán nuestra poesía, debidas unas a su índole original y nueva y otras al idioma que, aún siendo para él inteligible, no evoca en su ánimo, sino muy débilmente, los afectos e ideas de su vida».¹⁰² En la segona tracta de les causes primordials del renaixement, i en la tercera planteja «el carácter general de nuestra poesía»; però no és fins a la quarta part que el crític opina sobre els Jocs. Assenyala, entre les causes del renaixement, 1) la «decidida afición que despertó en toda Europa el estudio de la poesía popular, y de las leyendas, canciones, supersticiones y costumbres de la gente del campo», a la qual aviat cal afegir 2) «el amor a la naturaleza,¹⁰³ reavivado a fines del siglo XVIII y principios del presente por franceses, ingleses y alemanes, por Goethe, por Rousseau, por Saint-Pierre, vivifica nuestra poesía desde sus comienzos, como algo real y sentido que ha ido penetrando en nuestras costumbres, tanto como en la literatura», i encara s'ha de tenir present 3) que «otro de los afectos que con más frecuencia mueven al poeta catalán, es el amor patrio», de manera que «nuestra nueva literatura no fue en un principio sino un no interrumpido cántico a la patria, y con ella a la lengua que se pretendía restaurar, pues lengua y patria en realidad són una cosa misma».¹⁰⁴

102. J. YXART, «Poesía y poetas catalanes», *Ateneo Tarraconense de la Clase Obrera*, V, *op. cit.*, p. 5.

103. Sobre aquest tema vegeu Hartmut STENZEL, «Évolution et fonction critique du concept de nature dans la littérature romantique et dans le socialisme utopique»; Simon JEUNE, «Taine, le romantisme et la nature», o, en part, Daniel-Henri Pageaux, «Sur quelques «retours à la nature» dans la littérature espagnole fin de siècle»; tots tres treballs són en *Romantisme. Revue du dix-neuvième siècle*, 30 (1980), ps. 29-38, 39-48 i 49-59, respectivament.

104. Yxart posa com a exemple l'oda a *La pàtria* d'Aribau, on s'evoca amb nos-

Tanto fue así que los primeros poetas catalanes, todos románticos, apenas atribuyeron otro objeto al renacimiento que promovían, y a los Juegos florales que fundaron, y no se les hacía otro cargo que el de embelesarse delante del edificio del pasado bárbaro-gótico, cuarteado y ruinoso, que ya pertenecía a la leyenda. Era el mote de su escudo, conservado hasta ahora: Patria, Fe y Amor, la patria siempre por delante; fundáronse premios para los que mejor se inspiraran en cada uno de estos tres lemas, y entre los cantores de la patria, debía ser y sigue siendo preferido el narrador de un hecho histórico en la forma de romance. [...] Pero mientras en otras partes los poetas se alejaron bien pronto de estas vías, los catalanes discurren aun por ellas paso a paso, y aunque la forma ha cesado de ser romántica, el sentimiento, el impulso es el mismo. Diariamente se añaden nuevas páginas al que podríamos llamar romance general, y los Juegos florales siguen ofreciendo el premio de la patria con preferencia a las narraciones históricas en romances.¹⁰⁵

I dels Jocs Florals Yxart deriva cap als tres volums formats a partir de composicions que responen als temes de la divisa del certamen: *Llibre de la Pàtria*, *Llibre de la Fe* i *Llibre de l'Amor*. En el darrer apartat és on fa una defensa encesa de la necessitat que la literatura autòctona s'escrigui amb la llengua natural del país que la produeix. Emprar una llengua forana amb la convicció que és més adequada des del punt de vista literari és «una idea en alto grado convencional». Un malentès que a mesura que es publica més en català es va esvaint.

tàlgia la llengua materna i el record dels paisatges de la pàtria, però el seu suport teòric és Macaulay, de qui el mateix any de l'edició del text havia llegit els *Estudios literarios*, molts d'ells publicats prèviament a la *Edimbourg Review* cap a 1831, en traducció de Mariano Juderías Béndér i pròleg de Marcelino Menéndez y Pelayo, publicada a Madrid el 1879. D'aquest crític va aprendre la relació inextricable entre la llengua i l'esperit d'un poble, que es fa molt evident en el capítol dedicat a «Dramáticos ingleses de la Restauración», ps. 183-259. La idea és expressada el 1889: «nos parece tan difícil ser poeta de verdad en lengua no doméstica»; l'any següent cita Menéndez y Pelayo per tal d'afirmar, amb ell, que hi ha un «sagrado nexo entre el espíritu y la lengua de todo un pueblo» (*El Año Pasado. Letras y artes en Barcelona*, [v], Barcelona: Cortezo, 1890, p. 130).

105. J. YXART, «Poesía y poetas catalanes», *op. cit.*, ps. 5, 6.

La lengua catalana, bajo el punto de vista literario, no es ni más ni menos que cualquier otra de las lenguas de raiz latina, con sus cualidades y sus peculiares defectos. Como todas las lenguas de la razas meridionales de inteligencia clara o imaginación vivaz, clara también y lógica e ingeniosa en su formación, variada en sus desinencias, de articulaciones sueltas y flexibles, muy pintorescas, muy gráfica, y muy rica; lengua, en suma, que recorre todos los tonos y se adapta a todas las situaciones. Incluso [...] la hace muy propia para la poesía cierto candor y sencillez que dejó intactos el no uso durante los últimos siglos [...]. Todo el toque está, pues, en conocerla bien y en manejarla mejor; que los más de los defectos que se le atribuyen se deben a la impericia de escritores adocenados o a la bárbara ignorancia de los que la usan sin haberla estudiado.¹⁰⁶

De tot plegat se'n deriva que si, per un cantó, el 1883 Yxart ja subratllava l'anquilosament temàtic de la poesia catalana per raó dels lemes que presideixen els Jocs, per l'altre, aquesta actitud no es pot entendre de cap manera com una posició anticatalana, atesa la defensa sense reserves que fa de la llengua autòctona en el mateix discurs, en perfecta sintonia amb el treball sobre el «Teatro català», premiat als Jocs de 1879.

La defensa que fa de la llengua catalana en aquest llarg article sobre «Poesías y poetas catalanes» es formula en català per a la revista *L'Avens* del 29 de febrer de 1884, en l'article «Lletra a n'Albert Savine. *L'Atlantide*».¹⁰⁷ Yxart lamenta que a l'estudi de Savine que prologa la seva traducció francesa del poema de Verdaguer li falti informació suficient sobre el context històric per tal de poder consignar o defensar uns fets literaris o uns autors determinats. Això el porta a explicar-se el fenomen de la Renaixença i les característiques generals de la poesia catalana. Al seu entendre, la poesia catalana ha donat poques composicions bones, però aquestes «estan al nivell de les millors en altres llengües». A Yxart, que hi afirma un alt nivell d'exigència, atès que «ni els veraders poetes acerten sempre» ni té per poetes «a tots los que

106. *Ibid.*

107. J. YXART, «Albert Savine.– *L'Atlantide*», *L'Avens*, any III, núm. 25 (29-II-1884).

escriuen bé versos», i sabent que els «nostres poetes de debò [...] són comptats», li sap greu que en passi per alt o que només n'esmenti de passada alguns, com ara Querol¹⁰⁸, Pagès de Puig¹⁰⁹, Costa i Llobera¹¹⁰, Pons i Gallarza¹¹¹ o Franquesa i Gomis.¹¹² Hi ha d'altres poetes que escriuen en català, però «sa inspiració o és individual i no de raça o ve de fora», i creu que en una història literària s'haurien de distingir dels que són «la manifestació de l'esperit d'un poble».

Quan el 1885 Yxart va ser nomenat secretari del consistori dels Jocs Florals, que aquell any presidia Vicent W. Querol, en la «Memòria» confessa que no pot prescindir de fer un «reverenciós acatament a nostra institució, la més alta, la més bella, la més original que ha produït lo renaixement; la que aplega cada any a la joventut literària entorn del sitial de la bellesa; la que ens porta aquí amb benèvola acollida perquè proclamem en just agraiement la superioritat de l'hospitalària, de la generosa Barcelona». Considera que el seu paper ha de ser el de completar els múltiples elogis que s'han fet de la institució amb una «salutació de respecte» pel fet que ha estat capaç d'informar «tota una literatura, i la literatura d'un poble és lo poble». I, com Sardà, pensa que «los Jocs Florals de Barcelona han creat, han informat la literatura més independent i més original de les que han renascut en nostre temps sota aquesta faixa de cel blau que s'estén de Grècia a l'Atlàntic, dosser de la més alta civilització». No parla des de la passió, sinó des de la raó del qui ha cercat i comparat, i cita Cabanyes¹¹³ per afirmar que en els Jocs els poetes han estat moguts pel

108. En el treball de Joan Antoni MILLÓN VILLENA, «L'aportació del poeta valencià Vicent Venceslau Querol a la Renaixença», *Anuari Verdaguier*, 17 (2009), ps. 390-402, s'hi apunta la valoració d'Yxart.

109. En destaca: «L'ànima en pena», «Lo cant de Salomó», «Estramps» i «A una dona».

110. Yxart ja considera que «és dels pocs verament inspirats».

111. Assenyala «La llar», «L'olivera mallorquina» i «La muntanya catalana».

112. Opina que Franquesa i Gomis «ocuparà un lloc més alt en la vostra galeria en los estudis [...] perquè és poeta també dels que van néixer tals i van de front fora les files.»

113. Cita de Cabanyes la frase: «lliure com las montanyas de la pátria, lleal com la espasa del bo».

sentiment patri, regira les runes del castell que ovirà des de sa casa, aprèn les antigues rondalles en l'escó patriarcal, reté en sa memòria la gràfica paraula dels llavis dels que el volten, recull la imatge pintoresca, plàstica, que li ofereix la naturalesa, sent bullir en son cor les passions de la raça, que en ell se renovellen per misteriosa evolució que la història no explica, i un dia, inspirat, desconegut de si mateix, lo veiem pujar, sens esperar-lo, aquestos graons, amb la barretina encara a l'espatlla, estranyat de sa glòria, enlluernat per los esplendors d'una major cultura, ignorant de tot lo que no siga sa inspiració i son entusiasme.¹¹⁴

Per tant, per a Yxart, hi ha una tradició en el Jocs que ha possibilitat la restauració de la llengua i del seu ús literari en uns termes de «la poesia realment sentida, la dels sentiments populars, la de la imatge no apresada, lo dictat clar i sens gales, la perfecta espontaneïtat del sentiment, la perfecta independència del geni», unes característiques que estan d'acord amb la sinceritat i la recerca de la veritat que postulen els «corrents de la literatura moderna cada dia més enamorada de la sinceritat i la veritat».¹¹⁵ Tanmateix, ja apunta que la convenció i l'amanerament segueixen en l'actualitat l'època que considera d'esclat brillantíssim, que «no pertanyen ja a ella moltes de les poesies de certamen», en part perquè «major correcció de formes, major i més general coneixement dels recursos de l'art vénen a substituir a la inspiració ignorant de si mateixa». Aquest fet motiva que, en relació a moltes composicions mitjanes, n'hi hagi poques de bones.

L'any següent, Yxart encara va repetir com a vocal en un consistori més eclèctic,¹¹⁶ per bé que estava presidit per Valentí Almirall

114. J. YXART, «Memoria del secretari», *Llibre dels Jocs Florals*, Barcelona: Imp. de La Renaixensa, 1885, p. 54.

115. *Ibid.*, p. 55

116. Tanmateix els dos discursos rellevants que es van fer durant l'acte van ser de marcada tendència progressista. A més del de Valentí Almirall, del qual X. Vall ja ha dit que «s'hi manifesten les conviccions d'Almirall sense excessives concessions» (Xavier VALL, «Valentí Almirall i els Jocs Florals», *Els Marges*, 40, 1989, p. 76), em referixo al discurs de gràcies de Ramon Picó i Campamar. Escrit a partir de l'article de Josep Pella i Forgas, «El regionalismo en España», publicat a *La España Regional* (9-iv-1886), reivindica la idea que «l'idioma d'un poble es la seua mateixa nacionalitat»,

que, des del 1881, quan els Jocs van ser manipulats pels adjunts conservadors, va demanar de formar part del cos per mirar de contrarestar-ne el pes, com ha explicat Xavier Vall.¹¹⁷ Però, malgrat la presència d'Almirall, les composicions premiades tenen poc d'innovadores i força de convencionals i poc brillants, per bé que elaborades. En aquest nou paper, Yxart va limitar la seva intervenció pública a la lectura de dos poemes, «Aniversari», de Francesc Bartrina, guanyador de la flor natural, i «Job», d'Apelles Mestres, primer accèssit a la viola d'or.

Entre el 1886 i el 1887 Yxart redactava el pròleg per a les *Poesies* de Guimerà, que comença amb una evocació de la festa en els seus tres vessants: com a festa de la bellesa on les senyores reben l'acatament de les corporacions i autoritats, com a tribuna per als polítics catalanistes i com a festa literària que honora públicament els poetes. Yxart en fa una pintura poètica que recull el doble sentit sociològic de la festa, polític, per a uns, i literari, per a d'altres:

Lo vast saló de Llotja, amb sa llum difusa i plujosa de Catedral, no és pas lo més a propòsit per a fer relluir los colors alegres dels trajos; lo sol de maig a fora enlluerna, esplèndid; a fora, els cotxes brunyits de les autoritats, seguits de la guàrdia a cavall amb sos plomalls, que voleien; a fora, els gallardets, la música, les flors; però, a dins, certa obscuritat en la massa atapeïda entre l'esvelta columnata gòtica o ribetejant de negre la galeria; certa buidor en l'altíssim enteixinat. La gentada impacient veu enllà al fons un tablado a on se mouen los actors: puja la comitiva oficial, i la curiositat s'entreté un moment amb aquelles figures amb creus i galons; se proclama la reina, i el públic, en peu, esclata en aplausos, la mira passar cap al dossier comentant sa bellesa i son aire; mes després d'això... ara s'adelanta l'un, ara crida l'altre amb veu que ressona en lo vast local, buida i fonda, seguida d'unes quantes palmades i dels acords d'una orquesta llunyana i intermitent. Sols quan per sort llegeix algú de forts pulmons lo públic pot dar sortida a son entusiasme, ja frisós de fer soroll... Però després baixen los senyors del ta-

que vindria a substituir la concepció herderiana que l'ànima d'un poble és la història, les llegendes i el cançoner popular difosa per Piferrer i que Joan Sardà encara acull en la seva necrològica (*Jochs Florals*, 1886, p. 175).

117. Xavier VALL, «Valentí Almirall i els Jocs Florals», *Els Marges*, 40 (1989), ps. 74, 75.

blado a l'escampada, mentre cremen los plec en la safata i prou. La gent s'ha vista, s'ha parlat, s'ha divertit amb lo que ha pogut sentir, i fins un altre any.

Mes per als iniciats, quant diferents les impressions, allà en la primera joventut! Aquella mateixa cerimònia, vista de prop, és coneguda per parts dies abans, com si hagués estat ensajada; aquella mateixa sala amb son altíssim enteixinat porta a la memòria vagament records de grandeses en consonància amb les que retreuen els versos; les flàmules i banderes gremials bateguen joioses; la música llunyana.¹¹⁸

El 1885 i a propòsit del comentari del recull de poemes *Caritat*, de Verdager, que publica dins el primer volum d'*El Año Pasado*, Yxart evoca alguns moments de les celebracions dels Jocs i de la vetllada posterior:

Recuerdo cuán grande efecto produjo la primera vez que se leyó en el banquete de los Juegos Florales [«Lo Rosari de la viuda», de Llorente]. Quisiera describirlo aquí, con sus propios colores; quisiera describir al propio tiempo algunas de aquellas veladas, en que subiendo de punto el entusiasmo, compitiendo entre sí los poetas, se leen mutuamente sus versos y aprecian sus bellezas con el acendrado criterio del oficio que relega a un lado lo común para conceder sólo su atención a los fragmentos escogidos.¹¹⁹

I és que Yxart s'hi trobava a gust, en la festa dels Jocs, en el sopar que aplegava els escriptors després de la festa oficial i relacionant-se amb els millors escriptors catalans i amb d'altres vinguts de fora:

Los Juegos Florales de Barcelona son como una fiesta de familia, que reúne y congrega a los escritores provenzales y catalanes, valencianos y mallorquines con inexcusable invitación. [...] El último nos trajo a dos escritores a quien no conocía personalmente: Querol, que presidió el certamen; Enrique Gaspar, de vuelta de sus viajes por el Asia.¹²⁰

118. J. YXART, *Entorn de la literatura catalana de la Restauració*, a cura de J. Castellanos, Barcelona: Eds. 62, 1980, ps. 203-205.

119. J. YXART, *El Año Pasado. Letras y artes en Barcelona*, [I], Barcelona: Cortezo, 1886, p. 138.

120. J. YXART, «*Caritat*» dins *El Año Pasado* [I], *op. cit.*, p. 137.

I s'emocionava amb els grans noms de la poesia catalana com Balaguer, Rubió i Ors, Aguiló o Calvet, Verdaguer o Guimerà:

recordem amb commoció com si els vegéssim encara pujar los graons d'aquell entarimat que amb son dossier de porpra guarnit de flors i banderes, nos semblava fantàstic lloc de falagueres il·lusions de glòria.¹²¹

Però, en aquest 1886, després dels «Certámenes literarios», que comenta dins *El Año pasado*, (1887, p. 375) el to d'Yxart canvia. Ara fa èmfasi en el fet que «la poesía catalana tenía sus convenciones propias y sus clichés, gastados ya por el uso, los cuales suelen servir para llenar lastimosamente los volúmenes de los mil y un certámenes poéticos que celebra Cataluña». Un any més tard, és contundent: «Digámoslo, pues, con entera franqueza: los Juegos Florales están en un período de lastimosa decadencia: urge reformarlos cuanto antes»,¹²² i valora com a millor poesia del volum el discurs del president Jaume Collell.

I és que, tal com el crític assenyala el 1887, en el pròleg a les *Poesies* de Guimerà, el període 1870-1887 no tan sols emmarca la millor etapa de creació poètica del seu amic, sinó els millors anys de la joventut d'aquesta generació. Una generació que va néixer amb els Jocs, els membres de la qual, apassionats per la literatura, hi va dedicar part de la seva millor obra, que, després, han esdevingut els grans creadors del darrer terç del segle XIX i que, en el present, ja es troben tan lluny del «romanticisme erudit i arqueològic» de la primera promoció de poetes dels Jocs Florals com del romanticisme renovat i fogós de la segona, enmig del culte a la natura i la veritat que inoculara nova saba.¹²³ Yxart, com Sardà o Perés són ja una altra cosa:

121. J. YXART, «Los mestres en gai saber», dins *Id.*, *Entorn de la literatura catalana de la Restauració*, op. cit., p. 137.

122. J. YXART, *El Año Pasado. Letras y artes en Barcelona*, [III], Barcelona: Cor-tezo, 1888, ps. 646, 647.

123. J. YXART, «Pròleg» a *Poesies* d'Àngel Guimerà, dins Josep Yxart, *Àngel Guimerà*, a cura de Rosa Cabré Monné, Barcelona: 62, 1974, p. 66; en castellà, J. YXART, *El Año Pasado*, [III], op. cit., ps. 249-251.

fou nostre credo la senzillesa i sobrietat en l'expressió, la fonda intensitat en lo sentiment, lo pintoresc en la imatge, en lo concepte una ampla llibertat, un eclecticisme artístic que trobava bo lo bo de tots los dogmes sens intoleràncies ni cavil·lacions, amants abans que tot de lo present, sens maleir el passat, ni adulacions a un esdevenidor que sols pressentíem. Hem fet lo que hem pogut perquè els estranys parlessin de la nostra terra en lo present sigle, no sols per sa indústria, mes per son ingeni, i hem volgut un ingeni nostre, no per esquerpa tossuderia ni forçat orgull, sinó convençuts de que sols l'espontaneïtat engendra fills robustos.¹²⁴

En aquesta declaració de posicions personals, feta en plural, s'hi podrien sentir còmodes, amb algunes diferències, Felip B. Navarro, Joan Sardà, Ramon D. Perés i, potser també, en aquests anys, Josep Roca i Roca, ja que es tracta d'un credo eclèctic i obert a posicions amples, lluny d'exclusivismes i de tensions. Estèticament, parteix de la idea que hi ha una literatura que és bona i una altra que no ho és, i que això és l'important. Tots aquests crítics estan a favor de la primera opció, sense admetre cap excepció que comporti supeditar la bellesa d'un text a la funció de servir d'altaveu d'una ideologia. Constaten que apareixen molts poemes en els nombrosos certàmens que se celebren en terres catalanes i que tots participen de «cierto amaneramiento en las ideas, efecto de la necesidad de adular a la concurrencia, a ciertas formas y corte dramático, al abuso de descripciones y las narraciones incompatibles con la verdadera poesía lírica», com diu Yxart el 1887 en l'article «Certámenes literarios». I lamenten que, mentrestant, tanmateix, amb prou feines es publica un volum bo de versos i els bons poetes de veritat van emmudint o es limiten a fer poesia en prosa, com Guimerà en el discurs de president dels Jocs de 1889, que, segons Yxart, és el text més literari de tot el volum, encara que no és exempt dels tòpics patriòtics, i per tant és convencional.

No rebutgen l'escriptura que mira al passat (història, llegendes i cançoner popular) si té qualitat, però aposten per la modernitat i l'evolució cap a altres formes més innovadores i d'acord amb les idees i l'estètica del moment històric. A banda, resolen la qüestió de les

124. *Ibid.*

dues visions contraposades de la literatura (la conservadora i la progressista), plantejada per Balaguer en el pròleg a *Esperances i records* (1866); per F. de Lamark (Almirall?), en l'article «De la naturalesa dels Jocs Florals», publicat a *La Renaixensa* el 1873 o per Almirall a «El renacimiento catalán», publicat el 1878 a *La Imprenta*. Fan seu el «catalanisme progressiu» de Narcís Roca Farreras, però no renuncien a les aportacions culturals del sector conservador. I és que Yxart, com tampoc Sardà ni Perés, no forma part del sector polític militant del catalanisme i no cal que prengui posició en aquest debat. Pertanyen al catalanisme literari i aquesta posició els obliga a un equilibri entre modernitat i tradició, perquè

no puede subsistir [...] sin la de nuestro pasado histórico y nuestras glorias genuinas, pues quien estudia y ama la lengua de un pueblo ama a ese pueblo, y le quiere bien. [...] el catalanista literato [...] no es hombre de acción; a él que no le metan en política. [...] Un solo temor le roba el sosiego: que los partidos políticos actuales conviertan su estandarte de papel en bandera de motines. Y sin embargo, él ha contribuido más que nadie, con sus versos, y sus historias, y sus investigaciones eruditas, a que el programa literario se haya ido convirtiendo en programa político. Los mismos ideales, con un poco menos de literatura, y un poco más de temperamento activo, acometividad y ambición, constituyen el catalanista político, irisado por todos los matices del prisma. [...] En la necesidad de hallar en si propios la conjunción de ambas fuerzas, surgen tantos catalanismos cuantas son las doctrinas contemporáneas.¹²⁵

Aquest passatge il·lustra la percepció de Sardà del principi de la decadència dels Jocs en el moment que el catalanisme polític progressista, després de 1868, comença a atacar els floralistes, i uns i altres comencen a polemitzar entre ells.

Així les coses, el 1891, Yxart, a *La España Regional*, publica un llarg article en cinc apartats, «La decadencia de los Juegos Florales»,¹²⁶

125. J. YXART, «Valentí Almirall, “Lo Catalanisme”», dins *El Año Pasado. Letras y artes en Barcelona*, [II], Barcelona, 1887, p. 48.

126. J. YXART, «La decadencia de los Juegos Florales en Barcelona», *La España Regional* (Barcelona), I i II (24-x-1891), ps. 247-262; III i IV (25-xi-1891) ps. 337-356, i V (xii-1891) ps. 455-466.

la primera i segona part del qual dedica a comentar els poemes guanyadors en la darrera edició del certamen. La decepció de la crítica no és nova, però a Yxart, ara, no li interessa tant continuar aprofundint en els aspectes decadents, que són prou visibles. La influència de Brunetière el porta a estudiar l'evolució de la poesia flouresca a Catalunya i, per mitjà del mètode històric, a entendre per què s'ha arribat a aquell estat. És a dir, «analizar su historia para inferir de ella en último resultado, no sólo los orígenes de la decadencia, sino *su absoluta incurabilidad*». ¹²⁷ Yxart comença situant les causes del regionalisme renaixentista i la mateixa institució flouresca en un marc general europeu i planteja la qüestió fora dels estrets marges localistes en què fins llavors s'havia situat. Aquest moviment general, des d'aquest punt de vista, va lligat a la descoberta de la vitalitat i de les possibilitats de la llengua, i d'aquí a voler retrobar la independència literària només hi ha un pas. A banda, també hi ha la recuperació de l'orgull de tenir una història pròpia. Així, doncs, la renovació estètica i moral va de bracet amb la recuperació de tot el patrimoni oblidat i menystingut.

I la pregunta que es fa és: fins a quin punt els Jocs Florals han estat l'encarnació i la representació d'aquest renaixement? La resposta sorgeix d'analitzar d'un a un diversos aspectes que els caracteritzen: aparentment, la festa i el seu cerimonial havien de sorprendre catalans i barcelonins com «algo anacrónico y extemporáneo». Però no era així, perquè la restauració dels Jocs no hauria estat possible sense la configuració d'un pensament original d'acord amb el geni propi que feia mig segle que s'estava construint, i aquest pensament, que té els seus motors en l'obra de Capmany i Bofarull, *El Europeo* i Piferrer, Balmes i Llorens i Barba, Milà i Rubió, Aguiló i Clavé, ¹²⁸ no s'emmirallava en el passat medieval sinó en l'actualitat present. Els models no eren els trobadors, encara que s'invoquessin, sinó Lamartine o Víctor

127. Rosa CABRÉ (ed.), «*La decadencia de los Juegos Florales en Barcelona*», de J. Yxart», dins *Anuari Verdaguier*, 1993-1994, Vic: Eumo, 1995, p. 271.

128. *Ibid.*, p. 274. Yxart amplia respecte de Sardà les bases en què es fonamenta la Renaixença i, subsidiàriament, la institució dels Jocs Florals. Per a Sardà qui posa les bases del catalanisme literari és Pau Piferrer, com defensa en el discurs necrològic que li va dedicar.

Hugo, Scott, Manzoni, Foscolo, Zorrilla o el *Romancero*¹²⁹ i, com aquests models, els trobadors de levita dels primers anys dels Jocs Florals es caracteritzen per posicionar-se a favor o bé del conservadorisme o bé de la defensa del progrés. Uns i altres veuen de les dues gran fonts que són «el romanticismo histórico y la poesía popular, la investigación de lo pasado y el amor a lo genuino y castizo, sobreviviendo todavía en la naturaleza y en la raza».¹³⁰

Yxart coincideix amb Sardà que aquest moment àlgid, que s'inicia el 1859, troba, entorn de 1868, un moment d'«enardecimiento regionalista», de gran activitat política i agitació ideològica:

los avances de la impiedad, el olvido de toda condición histórica, el profundo desdén con que mira la revolución las tradiciones caducas de la antigua España, templan y enardecen por natural reacción el amor que sienten por ellas aquellos poetas: truecan su afecto, de platónico lamento de la poesía en emoción real.¹³¹

(És el cas de Querol.) L'emoció real és el realisme entès com a veritat:

el realismo penetra por aquí en la literatura catalana, convirtiendo lo imaginado en posible, la declamación en pasión verdadera, y vivificando la poesía con la observación inmediata de Cataluña y su naturaleza propia. En esta reforma, la poesía catalana, como en alguna otra regional, se anticipa á la novela española contemporánea, que, con la Revolución nació y de la Revolución procede, en aquella hora en que, aventada la convención literaria anterior, se volvieron los ojos á la realidad presente.¹³²

Yxart creu que, a l'ombra dels Jocs, la literatura catalana ha desenvolupat el teatre, la prosa i fins i tot la creació de societats literàries i

129. *Ibid.*, p. 276. En aquest mateix sentit, Yxart es manifestava ja en l'article «Poesías y poetas catalanes», abans comentat, i publicat el 1883 a l'*Ateneo Tarracense de la Clase Obrera*.

130. *Ibid.*, p. 278.

131. *Ibid.*, p. 279

132. *Ibid.*

artístiques, però que, sobretot, cal remarcar que el 1877 apareix, com a brillant apoteosi, el poema *La Atlàntida* de Verdaguer, que «atrae y consolida la atención de los críticos extranjeros sobre el renacimiento poético catalán, llegado a su apogeo».¹³³

Yxart precisa, més que Sardà però en la mateixa direcció, que els Jocs tenen sentit en els dos primers períodes: de 1859 a 1865-1868 i de 1868 a 1877. A partir d'aquí, constata que els Jocs ja han complert la finalitat que s'havien proposat i que «la literatura presente [...] siendo hija de los Juegos Florales, no necesita ya de ellos, y continua siguiendo su camino fuera de ellos». I afegeix, «ninguno de los fines de los Juegos Florales importa ya, por cumplido. Y a ninguno de los fines de la literatura contemporánea pueden coadyuvar, por externos e incompatibles con la institución».¹³⁴ El Jocs han perdut, doncs, el protagonisme com a promotors de l'ús literari de la llengua, com a solemnitat pública i literària, i els grups dissidents, integristes o federals, han creat els seus Jocs particulars. D'altra banda, cap dels grans poetes que es van donar a conèixer en els Jocs sota la vella divisa, tenen ara cap interès a continuar fent la mena de poemes que solien, llaurant els vells solcs dels temes de la pàtria, sinó que s'han decantat cap a formes poètiques més d'acord amb les seves inclinacions i el seu caràcter. I pel que fa als poetes nous, com ara Maragall, creu que es troben explícitament molt allunyats de la festa. Yxart, el 1891, coincideix amb l'afirmació de Ramon D. Perés en el pròleg de *Cantos modernos*, de 1889:

La poesía que priva es, en realidad, la verdaderamente lírica y psicológica [...]: en una palabra, la opuesta a los sentimientos colectivos y generales. Y esta es precisamente, la incompatible con una institución que, siendo un certamen público y patriótico, ha de atender antes que todo a los sentimientos de la colectividad. Esta poesía prefiere dirigirse al lector por medio del libro y la lectura mental.¹³⁵

133. *Ibid.*, p. 282.

134. *Ibid.*

135. *Ibid.*, p. 286.

La decadència, que és evident, no rau en la poesia catalana, que ja no necessita el suport dels Jocs, sinó en el fet que aquests, obligats a mantenir el seu lema com a eix temàtic dels premis ordinaris, només poden seguir alimentant els epígons d'una poesia que prefereix un triomf convencional i rutinari al risc d'esforçar-se per aconseguir una veu individual i moderna amb una poesia que, dins el gènere que es vulgui, s'expressi amb veritat, sinceritat i espontaneïtat, tal com reclama la poesia actual.

Per això, Yxart creu que si la festa solemne dels Jocs s'ha de mantenir com a festa política del catalanisme, endavant; però que no s'hi barregin els versos. I que si ha de ser literària, que es rebutgin els poemes dolents, per més que estiguin carregats de sentit polític. D'aquesta manera s'eradicarien «esas formas híbridas que hacen de las odas discursivos, y de los discursos poesías». I, sobretot, abandonar el certamen al «concurso de los más inexpertos o los más estacionarios»¹³⁶ resta força a altres creacions i estudis més seriosos que s'hi puguin presentar.

En resum: els crítics de tendència liberal i republicana de la Restauració manifesten un reconeixement dels Jocs Florals pel paper que han tingut en la recuperació de la llengua en el marc de la literatura culta; per la manera com han publicitat aquesta literatura entre la societat barcelonina i catalana, fins al punt que les elits intel·lectuals i econòmiques no s'hi han pogut sostreure; per l'aprofundiment que han permès en el sentiment catalanista fins a desembocar en un ventall divers de posicions polítiques. Tots tenen un magnífic record de la festa i de la seva esplendor, de la Llotja plena de gent interessada a ser en l'acte. Però per a Sardà, a partir de 1868, l'esperit unitari del catalanisme que havia regnat fins llavors i en el qual s'havien consensuat els Jocs, es trenca a causa de les tensions polítiques i, en definitiva, això esdevé una de les causes de la decadència dels Jocs. Roca i Roca també acusa aquesta decadència, però per raó de la seva ideologia es fa ressò d'algunes posicions d'Almirall, per a qui el domini que els sectors més conservadors exercien sobre el consistori i, en definitiva, sobre la tria de les obres premiades, era la causa del desgavell. Navarro, més partidari de l'evolució de la literatura, advoca pels gèneres en prosa i les

136. *Ibid.*

estètiques realistes com a solució per sortir dels convencionalismes romàntics. Però, que en els anys vuitanta reconeix el caràcter decadent del certamen, en veu les causes en el decantament estètic de les composicions, tan allunyades de l'alt concepte de poesia d'un Goethe o d'un Heine com dels parnassians i simbolistes, cada cop més dominants. Yxart és qui, d'una banda, perfila la periodització de Sardà i arrodoneix i argumenta les etapes dels Jocs i, de l'altra, després de reconèixer la decadència de la institució des de mitjan anys vuitanta, n'intenta explicar les causes amb una síntesi dels arguments estètics propera a *Perés* sobre la poesia actual i de les relacions i tensions que, des del 1868, la política ha exercit sobre la institució, creada amb finalitats públiques i patriòtiques que ja s'han acomplert i pressionada per una poesia que cada cop és més intimista i subjectiva i que es presenta com una innovació. Per tot plegat, la crítica de la restauració contribueix, des d'unes posicions progressistes, innovadores, analítiques i eclèctiques, a certificar la pèrdua de sentit de la institució dels Jocs Florals que, tot i així, des del punt de vista històric, els crítics estudiats continuen respectant.